

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN MÜƏLLİMLƏR İNSTİTUTU**

RÜFƏT HÜSEYNZADƏ

P E D A Q O G İ K A

fənni üzrə

P R O Q R A M

**(Bolonya prosesi, kredit sistemi üzrə ali pedaqoji
məktəblərin bakalavr pilləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur)**

Bakı 2010

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN MÜƏLLİMLƏR İNSTİTUTU**

RÜFƏT LƏTİF OĞLU HÜSEYNZADƏ

**PEDAQOGİKA
fənni üzrə**

P R O Q R A M

**(Bolonya prosesi, kredit sistemi üzrə ali pedaqoji məktəblərin
bakalavr pilləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur)**

*Proqram Azərbaycan Respublikası Təhsil
Nazirliyi tərəfindən təsdiq olunmuşdur
(Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirinin
26.11.2010-cu il tarixli, 1541 №-li əmri)*

BAKİ-2010

Proqramın müəllifi: RÜFƏT LƏTİF OĞLU HÜSEYNZADƏ

*Pedaqogika üzrə elmlər doktoru,
professor, Əməkdar Müəllim
AMİ-nin Pedaqogika kafedrasının müdiri*

*Elmi redaktor: Rüstəmov F.A. - pedaqogika üzrə elmlər doktoru,
professor*

Rəyçilər:

Ağahüseyn Həsənov –
Pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor
Akif Abbasov -
Pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor
Mircəfər Həsənov –
Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, professor
Məmmədəli Ağayev-
Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

İZAHAT VƏRƏQİ

Müstəqil Azərbaycanın təhsil sistemində qlobal islahatların aparılması hələ ötən əsrin sonlarına təsadüf etmişdir. Bu strateji əhəmiyyətli, mühüm proses 1999-cu ildə Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin “Təhsil sahəsində İslahatlar Proqramı”nı imzalaması ilə başlamışdır. Əsasən həmin gündən qoyulan və bu gün respublikamızın həyatında yüksəlişə, inkişafa doğru ardıcıl gedən köklü dəyişikliklər, təhsil sistemində aparılan geniş islahatlar, xüsusilə ali təhsil sisteminin son vaxtlar həm məzmun və həm də formaca yeniləşməsi təbii olaraq fənn proqramlarının, dərslük və dərslər vəsaitlərinin də yeniləşməsini, təkmilləşməsini, fənlərin tədrisində yeni texnologiyalardan, fəal təlim metodlarından istifadə edilməsini tələb edir. Bu sahədə pedaqogika elmi, pedaqogika fənni həmişə aparıcı mövqedə olmuş və tədris olunan pedaqoji fənlərin təkmilləşməsinə ardıcıl diqqət göstərilmişdir.

Bu gün “Pedaqogika” fənninin özünün də yeni tələblər əsasında, xüsusilə tədrisin Bolonya prosesi, kredit sisteminin tələbləri əsasında yenidən işlənməsi, təkmilləşdirilməsi zərurətini meydana gətirmişdir.

Fənnin proqramının yeni tələblər əsasında işlənməsi həmçinin tələbələrin bu fənn üzrə “Sərbəst işlər”in mövzularının müəyyənləşdirilməsinə, işin yazılma qaydaları haqqında metodik göstərişlərə, habelə məşğələlərin yeni, interaktiv metodlarla təşkilinə və keçirilmə metodikasına ehtiyac yaratmışdır.

Bu baxımdan “Pedaqogika“ fənn proqramının yeni tələblər əsasında işlənməsi bu ehtiyacların ödənilməsi tələbindən irəli gəlmişdir.

Müxtəlif Ali Pedaqoji Məktəblərimizin tədris planlarında müxtəlif ixtisaslar üzrə “Pedaqogika” fənninə müxtəlif saatlar ayrıldığından proqramda tədris olunacaq mövzuların konkret saatları göstərilməmişdir.

Tədris planında ixtisaslar üzrə fənnə ayrılmış ümumi saata müqabil olaraq konkret bir mövzuya və ya böyük bir mövzunu ehtiyac olarsa bir və ya iki yerə bölərək ona müəyyən saatlar ayırmaq, mühazirə və seminar saatlarını müəyyənləşdirmək olar ki, bu işdə müvafiq kafedralara sərbəstlik verilir.

Proqram Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun Elmi-Metodik Şurasının 12.10.2010-cu il tarixli iclasında (prot. № 10) və Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Elmi-Metodik Şurasının “Pedaqogika və psixologiya” bölməsinin 23.11.2010-cu il tarixli iclasında (prot.№13) müzakirə edilərək bəyanılmışdır.

BİRİNCİ BÖLMƏ

1. Pedaqogikanın obyektı, predmeti, məqsəd və vəzifələri. Əsas pedaqoji anlayışlar. Müxtəlif dövrlərdə tərbiyə və təhsilin, pedaqoji elmin inkişafına bir nəzər.
2. Pedaqogikanın tədqiqat metodları, mənbələri və başqa elmlərlə əlaqəsi. Pedaqoji elmlər sistemi.
3. Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsi haqqında müxtəlif konsepsiyalar.
4. Cəmiyyətimizdə müəllimlik peşəsi, müəllimin pedaqoji mərifəti və müəllimlik peşəsinə verilən pedaqoji tələblər.
5. Pedaqoji fəaliyyətin səciyyəvi xüsusiyyətləri və müəllimin pedaqoji qabiliyyətləri
6. Azərbaycan respublikasında təhsil sisteminin quruluşu və təşkili prinsipləri
7. Didaktika. Təlim prosesi. Mənimsəmə prosesinin quruluşu.
8. Təhsilin məzmunu. Azərbaycan respublikasında ümumi təhsilin konsepsiyası (Milli kurikulum). Dövlət təhsil standartları. Tədris planı, tədris proqramları, dərslik və dərs vəsaitləri.
9. Təlimin qanunları və qanuna uyğunluqları, təlimin prinsipləri və təsnifatı.
10. Təlimin təşkili formalarının inkişaf tarixi və müasir dövrdə təlimin təşkili formaları.
11. Dərs təlimin əsas təşkil formasıdır. Dərsin tipləri, mərhələləri və dərsə verilən tələblər

12. Təlimin təşkilinin digər formaları (ev tapşırıqları, ekskursiyalar və s.).
13. Təlim metodlarının təsnifatı. Yeni təlim texnologiyaları. Fəal və interaktiv təlim metodları
14. Şagird nailiyyətlərinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi. Şagirdlərin təlim müvəffəqiyyətinə nəzarət, onun yoxlanması və qiymətləndirilməsi yolları.
15. Məktəbdə metodik işin təşkili formaları. Məktəb sənədləri. Məktəbin maddi texniki bazası

İKİNCİ BÖLMƏ

1. Tərbiyənin yaranması və onun müxtəlif tarixi dövrlərdə inkişafının səciyyəvi xüsusiyyətləri.
2. Müasir dövrdə tərbiyənin səciyyəvi xüsusiyyətləri, mahiyyəti, məqsədi və əsas vəzifələri. Tərbiyənin qanunları və qanunauyğunluqları
3. Tərbiyə prinsiplərinin təsnifatı və təyinatı
4. Müasir dövrdə tərbiyə işinin məzmunu. Əqli tərbiyə
5. Əxlaq və mənəvi tərbiyənin vəzifələri və məzmunu
6. Əmək tərbiyəsinin vəzifələri və məzmunu
7. Estetik tərbiyənin vəzifələri və məzmunu
8. Fiziki tərbiyənin vəzifələri və məzmunu
9. İqtisadi, ekoloji tərbiyə və hüquq tərbiyəsi
10. Tərbiyə prosesinin təşkili formaları
11. Tərbiyənin metodları və onların təsnifatı
12. Sınıfəxaric və məktəbdənkənar tərbiyə işinin sistemi. Məktəbdə tərbiyə işinin planlaşdırılması

13. Ailədə tərbiyə işi. Tərbiyə işinin təşkilində məktəbin valideynlərlə birgə işi. Valideyn komitəsinin işinin məzmunu. Məktəb, ailə və ictimaiyyətin əlbir işi.
14. Məktəb uşaq və gənclər təşkilatının işinin məzmunu
15. Məktəbdə tərbiyə işləri üzrə təşkilatçının və sinif rəhbərinin işinin məzmunu

I BÖLMƏ

I MÖVZU: PEDAQOGİKANIN OBYEKTİ, PREDMETİ, MƏQSƏD VƏ VƏZİFƏLƏRİ. ƏSAS PEDAQOJİ ANLAYIŞLAR. MÜXTƏLİF DÖVRLƏRDƏ TƏRBIYƏ VƏ TƏHSİLİN, PEDAQOJİ ELMİN İNKİŞAFINA BİR NƏZƏR.

“Pedaqogika” iki yunan sözündən əmələ gəlmişdir. “Paydas” – “uşaq” “Gogos” “müşaiyəət edən”, “tərbiyə edən” mənalarını verir. Bu söz qədim Yunanıstanda meydana gəlmişdir. Qədim Yunanıstanda hakim təbəqənin uşaqları ilə məşğul olan, onları təhsil ocaqlarına aparıb gətirən şəxslərə “Peydaqoqoslar” deyilirdi ki, “Pedaqogika”, “Pedaqoq” sözləri də buradan meydana gəlmişdir.

Pedaqogikanın bir elm kimi təşəkkülü və inkişafı. Pedaqogikanın obyektı və predmeti haqqında müxtəlif fikirlər. **İnsanın təlim və tərbiyə prosesi pedaqogikanın obyektı, bu proseslə bağlı nəticəyə yönələn müxtəlif pedaqoji əməliyyatlar, ümumilikdə təhsil pedaqogikanın predmeti kimi.**

Müasir dövrdə pedaqogika elminin qarşısında duran əsas məqsəd və vəzifələr. Pedaqoji qanun və qanunauyğunluqlar.

Pedaqogika bəşər cəmiyyəti mövcud olduğu zamandan indiyə kimi ayrı-ayrı tarixi dövrlərdə tərbiyənin, məktəbin və pedaqoji nəzəriyyələrin yaranması və inkişafından bəhs edən bir elm kimi. Tarixi-pedaqoji prosesin inkişaf tendensiyalarını dövrlər tarixinə və formasiyalar tarixinə bölməklə öyrənməyin əhəmiyyəti. Tərbiyənin mənşəyi ilə

bağlı konsepsiyalar (təkamül-bioloji, psixoloji). İnsanın mənşəyi və tərbiyənin yaranması ilə bağlı müxtəlif fikirlər.

Pedaqogika elminin vəzifələrinə müxtəlif istiqamətli pedaqoji tədqiqatların, metodiki işlərin aparılması, tədris, təlim və tərbiyə, pedaqogika, təhsil və maarif məsələləri üzrə elmi tədqiqat müəssisələrinin fəaliyyətinin elmi nəzəri və praktik vəzifələrini həyata keçirmək, məktəbəqədər yaşlı uşaqların, məktəblilərin, tələbələrin, yaşlıların təhsil və tərbiyəsinə dair elmi-nəzəri, metodiki və praktiki məsləhət və tövsiyələrin verilməsi daxildir. Pedaqogika elminin daimi vəzifələrinin tərkibinə bütün sahələrdə təlim və tərbiyə məsələlərinin ardıcıl olaraq öyrənilməsi, ümumiləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi daxildir.

Pedaqogika elminin daimi və mühüm vəzifələrinə, həm də təhsilin yaxın və uzaq gələcəyə görə proqnozlaşdırılması daxildir. Pedaqoji sistem iki əsas parametrlə: funksiyalaşdırma və inkişaf etdirmə ilə xarakterizə olunur. Pedaqogika elminin mühüm vəzifələrindən biri də tədqiqatların nəticələrinin praktikada tətbiqi, həyata keçirilməsi vəzifəsidir.

Pedaqogika elminin vəzifəsi nəzəri innovasiya proseslərinin nəzəri-metodoloji əsaslarının işlənilib hazırlanması, nəzəriyyə və təcrübənin əlaqəsinin rasionallığı, bu fəaliyyətin qarşılıqlı əlaqələrini öyrənməkdən ibarətdir.

Pedaqogika elminin bir sıra daimi vəzifələri var ki, bunlar da aşağıdakılardan ibarətdir: Elmi qanunauyğunluqları öyrənmək, yeni və mükəmməl təlim metodlarını, modellərini işləyib hazırlamaq, pedaqoji təcrübəni təhlil etmək və onların həyata keçirilməsi üçün elmi işləmələr hazırlamaq, gələcəyin təhsil strukturunu proqnozlaşdırmaq.

Əsas pedaqoji anlayışlar.

Təlim - müəllimin rəhbərliyi altında bilik, bacarıq və vərdişlər qazanmağa yönəldilmiş pedaqoji prosesdir. “Ərəbcə “elm” kökündən əmələ gələn “təlim” - “öyrənmə”, “elmi nəzəriyyə” mənalarında işlədilir.

Təlim iki tərəfli pedaqoji prosesdir: öyrədənə öyrənənlər arasında qarşılıqlı fəaliyyətdir. Öyrədən şəxs təlim zamanı üç istiqamətdə fəaliyyət göstərir:

1. Bilik, bacarıq və vərdişlərin mənimsənilməsini təşkil edir;
2. Həmin bilik və bacarıqlar vasitəsilə öyrənən şəxslərdə şüurun, psixikanın inkişafına diqqət yetirir;
3. Zəruri olan mənəvi, psixoloji keyfiyyətlərin aşılınması qayğısına qalır.

Təlim həm təhsilləndirici, həm tərbiyəedici, həm də inkişafetdirici vəzifələri kompleks həyata keçirir.

Diferensial təlim- təhsilalanın şəxsiyyətinə yönəlmiş təlimdir. Diferensial təlim – təlimi fərdiləşdirməyə imkan verir. Təlimdə diferensiasiya bir neçə istiqamətdə aparıla bilər:

1. Təhsilalanların qabiliyyətlərinə görə (ümumi qabiliyyətlər xüsusi qabiliyyətlər və s.).
2. Təhsilalanların maraqlarına görə.
3. Təhsilalanların ixtisasına görə.

Diferensial təlim müxtəlif səviyyəli təlim – təhsil-tərbiyə prosesinin elə təşkilini nəzərdə tutur ki, hər bir təhsilalanın tədris materialını öz qabiliyyətinə və öz imkanlarına uyğun şəkildə mənimsəmək imkanı əldə etsin

Bu halda baza bilikləri müxtəlif səviyyələrdə mənimsənilmiş olur. Təhsilalanın təlim-idrak fəaliyyəti qiymətləndirilərkən, onun səyi və yaradıcılığı nəzərə alınır.

Tərbiyə – «Tərbiyə» ərəb sözüdür. Bu sözün kökündə «Rəbb» kəlməsi vardır. Mənası “Doğru yol göstərmək”, “İslah etmək”, “Yetişdirmək”, “Ərsəyə çatdırmaq” deməkdir. «Rəbb» Allahın 99 adından biridir. Quranda «Allah» adından sonra ən çox işlənən (935 dəfə) “Rəbb” kəlməsidir ki, bu da “Tərbiyə edən”, “Nemət verən”, “İnsanları mənəvi yüksəlişə aparan” deməkdir. “Mürəbbi” sözü də «Rəbb» kəlməsindən meydana gəlmişdir. **Tərbiyə yaşlıların əldə etdiyi bilik, bacarıq və təcürbənin yetişən gənc nəsə öyrədilməsidir. Tərbiyə davranışın istənilən şəkə salınması üçün məqsədyönlü, planlı, ardıcıl və fasiləsiz aparılan pedaqoji işdir.**

Tərbiyənin məqsədi: Hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət formalaşdırmaqdır. Məqsədin aydın, dərk edilməsi pedaqoji nəzəriyyənin yaranmasında həlledici rol oynayır. Tərbiyə prosesində insanda əxlaqi, mənəvi keyfiyyətlər yaranır, insanda müəyyən xarakter, səciyyə formalaşır. **“Əxlaq”** sözü də ərəbcə “Xəlc” kəlməsindən əmələ gəlmişdir ki, bu da “Xarakter”, “Səciyyə” mənalarını verir. “Məxluq” sözü də buradan meydana gəlmişdir.

Azərbaycan xalqının milli xüsusiyyətləri, özünəməxsus səciyyəsi, adət və ənənələri vardır. Məsələn, qonaqpərvərlik, böyüyə hörmət, qadına hörmət, ağsaqqal sözünün, ağbirçək sözünün eşidilməsi xalqın səciyyəvi, xarakterik xüsusiyyəti olmaqla, həm də əxlaqi keyfiyyət hesab olunur.

“Mənəviyyat”- isə “Məna” sözündən əmələ gəlmiş insanın mənasını, dəyərini bildirir. Şərəf, ləyaqət, düzlük və

doğruçuluq, sadəlik və təvazökarlıq, mərdlik və igidlik, dostluq və yoldaşlıq, vətənpərvərlik, hörmət və qayğıkeşlik v. s mənəvi zənginliklərə aiddir.

Təhsil - “Təhsil” də ərəb sözüdür. ”Hasil” sözündən əmələ gəlmişdir. Yəni “Nəticə”, “Yekun” deməkdir. **”Təhsil” - elm və məlumat əldə etmə, müntəzəm surətdə oxuyub – öyrənmək sayəsində əldə edilmiş bilik, bacarıq və təcrübənin məcmusu mənalarında işlədilir. Təlim və tərbiyənin nəticəsində təhsil meydana gəlir.**

Təhsilin məqsədi: hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətin, layiqli vətəndaşın formalaşdırılması; özünün maraqlarına və cəmiyyətin tələbinə uyğun olaraq yaradıcı potensialından istifadə etmək bacarığının inkişaf etdirilməsi; mütərəqqi adət və ənənələrin davam etdirilməsi; elmin, texnikanın, mədəniyyətin inkişaf etdirilməsi, tarixi varisliyin təmin edilməsi; dünyanın elmi surətdə anlaşılması; etniklərarası mədəniyyətlərin inkişaf etdirilməsi; təhsilin bütün istiqamətlərinin yeniləşdirilməsi; insanın bütün həyatı boyu fasiləsiz təhsili; təhsilin müyəssərliyi; distant təlimin inkişaf etdirilməsi; informasiya texnologiyalarından geniş surətdə istifadə olunması; təhsilalanların akademik mobilliyi; vətəndaş tərbiyəsi; pedaqoji kadrların elmi tədqiqatçılıqda fəal iştirakı; yüksək ixtisaslı mütəxəssis kadrlarının hazırlığının təmin edilməsi; peşə mobilliyi və s.

Təhsil müəyyən tədris müəssisələrində və ya müstəqil yolla həyata keçirilən sistemli, planlı təlim və tərbiyə nəticəsində insanın bilik, bacarıq və vərdislərə, müəyyən əxlaqi təcrübəyə, mənəvi keyfiyyətlərə yiyələnməsidir.

Təhsilin formaları: əyani, qiyabi, fərdi, xüsusi, distant və s.

Təhsilin növləri: Məktəbəqədər təhsil. İbtidai təhsil. Orta təhsil. Ali təhsil. Bakalavr təhsili. Magistr təhsili. Doktor təhsili və s.

Təhsilin sahələri: Pedaqoji təhsil, tibbi təhsil, texniki təhsil, humanitar təhsil, mühəndis təhsli, hərbi təhsil, iqtisadi təhsil, dini təhsil və s.

İnkişaf - Pedaqogikada şəxsiyyətin inkişafı dedikdə onun daha çox psixi, mənəvi inkişafı başa düşülür. Yəni, iradi keyfiyyətlər, yaddaş, hafizə, təsəvvür, təxəyyül, təfəkkür, diqqət, məsuliyyət və s. psixoloji keyfiyyətlər təlim və tərbiyə prosesində inkişaf edir. Şəxsin malik olduğu psixoloji xüsusiyyətlər pedaqoji prosesdə istər-istəməz, obyektiv şəkildə müəyyən dərəcədə inkişaf edir.

Pedaqoji prosesin bu imkanını bilən və onu öz işində nəzərə alan müəllimlər və digər tərbiyəçilər həmin inkişafın səviyyəsini xeyli yüksəldə bilirlər. Bu mənada inkişaf pedaqoji prosesin həm zəmini olur, həm də nəticəsinə çevrilir.

Pedaqoji proses - təlim - tərbiyə prosesində öyrədənlərin müxtəlif pedaqoji üsul və vasitələrdən istifadə etməklə öyrənənlərin təlim və tərbiyəsinin pedaqoji əsaslar üzərində təşkilidir. Tamlıq, ümumilik, vahidlik, dinamiklik pedaqoji prosesin səciyyəvi xüsusiyyətləri kimi. **Pedaqoji prosesin mərhələləri:** hazırlıq, əsas, yekun mərhələləri, onlar arasında əlaqə.

Müəllimlərlə şagirdlərin qarşılıqlı təsiri pedaqoji proses kimi. Pedaqoji prosesin tərkibində məqsəd komponenti, məzmun komponenti, fəaliyyət komponenti, nəticə komponenti. Pedaqoji proses əmək prosesi kimi. İnkişaf etməkdə olan şəxsiyyət, şagird kollektivi onun obyektı və

subyektı kimi. Pedaqoji proseslər çoxvariantlı, dəyişkən və təkrarolunmaz proseslər kimi. Pedaqoji proses daxilən bir-bir ilə bağlı olan proseslərin məcmusu kimi

Pedaqogikanının meydana gəlməsi. Eramızdan bir neçə əsr əvvəl Şərqdə, Çində, Türküstanda, Azərbaycanda insanlara savad təliminin verilməsi, daha sonralar müxtəlif şəkli yazıların, əlifbaların meydana gəlməsi, daş kitabələrin, gil üzərində yazı lövhələrinin, məişət əşyaları üzərində yazıların tapılması və s.

Qobustan qayalarında, Gəmiqayada, Azıx mağarasında və digər qədim tarixi abidələr üzərində yazıların, işarələrin, rəsmlərin insanların savad təlimində, peşəyönümündə rolu və onların pedaqoji əhəmiyyəti.

Qədim Yunanıstanda tərbiyə və məktəb. B.e.ə. III-II minillikdə Yunanıstanda, Kritdə və Egey dənizinin bəzi adalarında mədəniyyətin yaranması. Yazı ənənələrinin yaranması. Azad vətəndaşların dövlət hesabına təhsil alması. Müəllim-şagird münasibətləri. Təhsillilik insanın ən zəruri keyfiyyəti kimi.

Sparta tərbiyə sistemi. Spartada tərbiyənin məqsədi. Hərbi icma üzvləri hazırlığı. Tərbiyənin mərhələləri: 1) 7 yaşdan 14 yaşadək; 2) 14 yaşdan 20 yaşadək; 3) 20 yaşdan 30 yaşadək. Spartalıların 7 yaşa qədər ailədə tərbiyəsi. Məktəbdə (aqellam) quldar övladlarının fiziki, əxlaqi və siyasi tərbiyəsi

14 yaşlı oğlanların müəyən vətəndaşlıq hüququna malik icma üzvlüyünə qəbul edilməsi. Tərbiyə prosesində fiziki cəzanın tətbiqi. 18-20 yaşlıların efebiyalarda biliklərini və fiziki hazırlığını təkmilləşdirməsi. 20-30 yaşlıların döyüşçü kimi dövlətə xidmət etməsi. Spartada qızların

hərbi-fiziki tərbiyəsi. Spartada tərbiyə ənənələri: sərt fiziki və hərbi tərbiyə; təhsilə kifayət qədər diqqət yetirilməməsi.

Afina tərbiyə sistemi. Afina uşaqların tərbiyə və təlimlə əhatə olunması. 7 yaşdan -13-14 yaşlara qədər uşaqların qrammatika, kifara-musiqi məktəblərində xüsusi şəxslər tərəfindən təlimlə əhatə olunması. Təhsilin burada pullu olması. **Afina təhsil ocaqlarında (təhsil ocaqlarına “şkola” deyilirdi. “Şkola” qədim yunan dilində “asudə vaxt keçirilən yer” deməkdir. “Skul”, “Okul” sözləri də buradan əmələ gəlmişdir) “Didaktos”ların (Müəllimə “didaktos” deyilirdi. “Didadktika” –(“Öyrədirəm”) sözü də buradan meydana gəlmişdir) təlim işi ilə məşğul olması.** Afinada əkinçilik, sənətkarlıq və ticarətin inkişafının elmin inkişafına təsiri. Ahəngdar inkişaf etmiş şəxsiyyət ideali. Fiziki, əxlaqi, əqli cəhətdən inkişaf etmiş gözəl zövqə malik insan tərbiyəsi. Afinada uşaqların ailədə tərbiyəsi. Afinada məktəb tipləri: qrammatika, kifara (musiqi), palestra məktəbləri. Bu məktəblərdə təhsilin məzmunu. **Akademiya, likey və kinosarq** gimnasiləri. Efeblərin hərbi və siyasi tərbiyəsi. Qadın təhsili və tərbiyəsi. Efeblərin Afina və Sparta tərbiyə sistemləri arasında fərqi. Spartada tərbiyə daha çox hərbi-fiziki xarakter daşıdığı halda, Afinada əqli və estetik tərbiyəyə üstünlük verilməsi.

Qədim Yunanıstanda pedaqoji nəzəriyyələrin təşəkkülü və inkişafı. Ahəngdarlıq və hərtərəflilik prinsiplərinə əsaslanan tərbiyə nəzəriyyəsinin formalaşması.

Demokrit (b.e.ə. 460-370) tərbiyə haqqında. Uşaqların tərbiyəsində valideynin rolu. İnsanlarda yaxşı düşünmək, yaxşı danışmaq, yaxşı iş görmək qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi.

Demokritin ideyalarının sofistlərin baxışlarının təşəkkülünə təsiri. Sofistlər ilk peşəkar didaktos- müəllimlərdir. Sofistlər təhsilin məzmunu haqqında.

Sokrat (b.e.ə. 469-399) təhsil-tərbiyə haqqında. Sokratın bədən və ruh haqqında fikirləri. Bədənin ruha, ruhun da bədənə təsiri. Sokratın ruhun zənginləşdirilməsində biliyin rolu haqqında fikirləri. Təlimdə Sokrat metodu (Sual-cavab metodu). Sokratın müəllimlik fəaliyyəti. Sokratın davamçıları.

Platon (b.e.ə. 427-347) təhsil-tərbiyə haqqında. Platonun “Dövlətin gücü insanların tərbiyəsindədir” fikrinin şərhı. Platon ilk dövlət tərbiyə müəssisəsinin yaradıcısı kimi. Platonun «Akademiya»da fəaliyyəti. İnsan, təbiət və cəmiyyətdəki harmoniya Platonun idealı kimi. Platonun tərbiyəni insan həyatının ən mühüm şərti kimi dəyərləndirməsi. Platon ideal və hərtərəfli tərbiyə proqramı haqqında. Təlim zamanı «qabiliyyət azadlığı»nın təmin edilməsi. Şəxsiyyətin formalaşmasında müəllim və tərbiyəçinin rolu haqda. Platonun Avropada pedaqoji fikrin inkişafına təsiri.

Aristotel (b.e.ə. 384-322) ideyalarının pedaqoji elmin inkişafına təsiri. Aristotel tarixdə “İlk müəllim” ünvanı qazanmış şəxs kimi. (“İkinci müəllim” IX əsrdə yaşamış filosof, riyaziyyatçı, musiqişünas soydaşımız Əbu Nəsr Farabidir). Aristotelin müəllimlik fəaliyyəti. Aristotelin 21 yaşa qədər 7-7 yaş bölgüsü haqqında. 0-7 yaş bitki dövrü, 7-14 yaş heyvani dövr, 14-21 yaş insani dövr. Yaş bölgülərinin şərhı. Nizami Gəncəvinin Aristotelin yaş bölgüsünü bəyənməsi və oğlu Məhəmmədə nəsihətamiz məktubları. Aristotel fiziki, əxlaqi və əqli tərbiyə haqqında.

Aristotelin «Siyasət» risaləsində təhsil və tərbiyə məsələləri. Aristotelin davamçıları.

Tərbiyə işinin qədimliyi. İlk insanların meydana gəlməsi ilə tərbiyənin meydana gəlməsi. Tərbiyə məsələlərində xalq pedaqoji fikri, ilkin pedaqoji fikirlərin meydana gəlməsi. Pedaqogikanın sonrakı inkişafına xalq pedaqogikasının təsiri. Pedaqogikanın XVII əsrə qədər fəlsəfənin tərkibində filosofların öyrənməsi. XVII əsrdə pedaqogikanın filosof Bekon və Çex pedaqoqu Yan Amos Komenski tərəfindən müstəqil bir elm kimi öyrənilməsi.

II MÖVZU: PEDAQOGİKANIN TƏDQİQAT METODLARI, PEDAQOGİKANIN MƏNBƏLƏRİ VƏ BAŞQA ELMLƏRLƏ ƏLAQƏSİ. PEDAQOJİ ELMLƏR SİSTEMİ.

Pedaqogikanın tədqiqat metodları. Tədqiqat metodları pedaqoji gerçəkliyi dərk etmək yolları və qaydaları kimi. Pedaqogikanın tədqiqat metodlarının kompleks sistemi (elmi ədəbiyyatın öyrənilməsi və təhlil metodu, müşahidə, müsahibə, sorğu, pedaqoji eksperiment, anketləşdirmə, məktəb sənədlərinin öyrənilməsi, şagirdlərin yaradıcılıq məhsullarının öyrənilməsi, qabaqcıl təcrübənin öyrənilməsi, sosioloji tədqiqat metodları, modelləşdirmə, pedaqoji test, reyting, sosiometriya induktiv və deduktiv metodlar və s.) və onların səciyyəsi.

Pedaqogikanın mənbələri: Azərbaycan dövlətinin və hökumətinin təhsil və tərbiyəyə dair qərarları, fərmanları və sərəncamları. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin təhsil haqqında, müəllimlik peşəsi haqqında fikirləri. Təhsil

haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Klassik və müasir pedaqoqların fikirləri, onların əsərləri. Qurani – Kərim, Müasir pedaqoqların pedaqoji yaradıcılığı, tədqiqat əsərləri. Azərbaycan şifahi xalq yaradıcılığı nümunələri. Pedaqoji (məktəb) sənədlər. Qabaqcıl təlim - tərbiyə müəssisələrinin təcrübəsi. Qabaqcıl müəllimlərin iş təcrübəsi.

Pedaqogikanın psixologiya, sosiologiya, tarix, ədəbiyyat, fəlsəfə, erqonomika, anatomiya, fiziologiya, genetika, etika, biologiya və s. elmlərlə əlaqəsi.

Pedaqogikanın sahələri və ya pedaqoji elmlər sistemi: Pedaqoji elmlər sistemi pedaqoji gerçəkliyi öyrənən elmlərin vəhdəti kimi başa düşülməsi. Pedaqogika elmi ilk növbədə özündə “Ümumi pedaqogika”-nı birləşdirir Pedaqogikanın digər sahələri ondan ayrılır. Ümumi pedaqogikaya daxildir: 1) Pedaqogikanın əsasları; 2) Didaktika (təlim və təhsil nəzəriyyəsi); 3) Tərbiyənin nəzəri məsələləri; 4) Məktəbsüənəslıq

Pedaqoji elmlər sistemi əsasən aşağıdakılardır: Məktəbəqədər pedaqogika, İbtidai təhsil pedaqogikası, məktəb pedaqogikası, ali məktəb pedaqogikası, Magistr pedaqogikası, ailə pedaqogikası, sosial pedaqogika, xalq pedaqogikası, yaş pedaqogikası, müqayisəli pedaqogika, korreksiyaedici pedaqogika, yaşlıların pedaqogikası, idman pedaqogikası, tibbi pedaqogika, pedaqogika tarixi, hərbi pedaqogika, xüsusi pedaqogika (Surdopedaqogika, tiflopedaqogika, oliqofrenopedaqogika, loqopediya) və s.

III MÖVZU: ŞƏXSİYYƏTİN İNKİŞAFI VƏ TƏRBİYYƏSİ HAQQINDA MÜXTƏLİF NƏZƏRİYYƏLƏR VƏ KONSEPSİYALAR.

Şəxsiyyətin mahiyyəti və onun inkişafı ilə bağlı fikirlərdə müxtəliflik. Şəxsiyyətin inkişafı haqqında tarixi nəzəriyyələrə xülasə. Şəxsiyyət problemi, onun müxtəlif yönərdən öyrənilməsi. Şəxsiyyət problemi, onun inkişafı, tərbiyəsi və qarşılıqlı əlaqələri. Şəxsiyyətin inkişafı, tərbiyəsi, yaş xüsusiyyətləri və onun dövrləri. Şəxsiyyət sözü latın dilində “Persona” deməkdir. İnsan bir fərd kimi dünyaya gəlir, sosial həyat şəraitində inkişaf edərək şəxsiyyətə çevrilir.

İnkişaf ümumiyyətlə canlı varlıqlara xas olub, hərəkət, tərəqqi və yaradıcılıqla səciyyələnir. İnsan dünyaya gəldiyi gündən inkişaf edərək keyfiyyətə bir-birindən fərqlənən anatomik, fizioloji, psixoloji və sosial dəyişikliklərlə səciyyələnir. İnkişaf insan orqanizmində kəmiyyət və keyfiyyətin dəyişiklikləridir. İnkişaf nəticəsində insan bioloji növ və sosial vücut kimi təşəkkül tapır və inkişaf edir. İnsanın bioloji inkişafı onun fiziki inkişafı ilə xarakterizə olunur. Fiziki inkişafa morfoloji, biokimyəvi və fizioloji inkişaf daxildir. Sosial inkişaf isə özünü insanın psixi, mənəvi intellektual inkişafında təzahür etdirir.

Pedaqogika və psixologiya elmində şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsi ilə bağlı əsas üç istiqamətdə fikir və mülahizələr yürüdülmür: **1) Bioloji istiqamət; 2) Sosioloji istiqamət; 3) Biososioloji istiqamət.**

Bioloji istiqamətin nümayəndələri şəxsiyyəti sırf təbii varlıq hesab etməklə onun bütün davranışını anadan olarkən

özü ilə gətirdiyi, ona xas olan tələbatların, maraqların, instinktlərin təsiri ilə izah edirlər. **Sosioloji istiqamətin** nümayəndələri insanın bioloji varlıq kimi doğulmasını qəbul etməklə yanaşı, ünsiyyətdə olduğu sosial qrupların təsiri ilə tədricən sosiallaşması fikrini də müdafiə edirlər. **Biososial istiqamətin** nümayəndələrinin fikrincə, psixi proseslərin (duyğu, qavrayış, təfəkkür və s.) bioloji təbiəti (xassəsi) olsa da, şəxsiyyətin təcrübəsi, siyasi, əxlaqi-mənəvi baxışları, maraqları, qabiliyyətləri və s. sosial hadisələr kimi formalaşır

Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsi haqqında müxtəlif xarici konsepsiyalar. Bixeviorizm (ingiliscə – *behavior* davranış deməkdir, yaradıcısı C. Uotson), neobixeviorizm (yeni bixevioristlərin görkəmli nümayəndələri B.F.Ckinner, K.Xoll, E.Tolmen və b), Praqmatizm (“praqma” – yunanca “iş”, əməl” deməkdir, yaradıcısı Con Dyui), Neopozitivizm (məntiqçi pozitivistlər, analitik fəlsəfə, nümayəndələri Kont və Mill, XVIII əsr), Ekzistensializm (latınca “*existenciya*” – mövcudluq deməkdir), Neotomizm – dini fəlsəfi təlimdir ki, bu təlimin qabaqcıl nümayəndəsi Foma Akvinskidir (1225-1274), Neotomizm ən görkəmli nümayəndələri J.Mariten (1882–1973), E.Jilson, Q.Vetter və Y.Boxenski hesab olunur. Freydizm (Z.Freydin adı ilə bağlıdır), Neofreydizm və başqa konsepsiyalar.

Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsinə təsir göstərən amillər: İnsanın inkişafı və onun şəxsiyyət kimi formalaşması əsas üç başlıca amilin- **irsiyyət, mühit və tərbiyənin** qarşılıqlı təsiri ilə həyata keçirilir. Bəzi yeni elmi ədəbiyyatda fəaliyyət də bir amil kimi göstərilir.

İrsiyyət dedikdə valideynlərdən uşaqlara müəyyən keyfiyyət və xüsusiyyətlərin irsən keçməsi başa düşülür. Uşağın malik olduğu irsi və anadangəlmə əlamətlər yşaq şəxsiyyətinin

inkişafı üçün müəyyən fizioloji imkan rolunu oynayır. İrsiyyətin daşıyıcısı genlərdir. İrsiyyət haqqında fikir və nəzəriyyələr.

Şəxsiyyətin inkişafına **mühit** amili qüvvətli təsir göstərir. İnsanın inkişafının baş verdiyi real varlıq mühit adlanır. Mühit dedikdə başlıca olaraq, ictimai, qismən isə təbii-coğrafi mühit nəzərdə tutulur. İnsan şəxsiyyətinin inkişafına sosial mühit və təbii mühit təsir göstərir. Sosial mühit dedikdə insanın həyat fəaliyyətini, inkişafını əhatə edən xarici şərait nəzərdə tutulur. Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsində ictimai mühitin təsiri haqqında J.J.Russonun "Azad tərbiyə" nəzəriyyəsi və digər nəzəri fikirlər.

Şəxsiyyətin inkişafında **tərbiyə** amili. Con Lokkun tərbiyə haqqında fikirləri və "Ağ lövhə" nəzəriyyəsi. Şəxsiyyətin formalaşmasında mühit və tərbiyə amilləri həmişə dinamik, hərəkətdə və inkişafda olan amillər kimi. Tərbiyə nəzəriyyəsi haqqında fikirlər.

Şəxsiyyətin inkişafında **"Qoşa amil"** nəzəriyyəsi: İrsiyyət və tərbiyə; tərbiyə və mühit və s.

Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsi haqqında xalq pedaqoji fikrindən nümunələr.

IV MÖVZU: CƏMIYYƏTİMİZDƏ MÜƏLLİMLİK PEŞƏSİ, MÜƏLLİMİN PEDAQOJİ MƏRİFƏTİ VƏ MÜƏLLİMLİK PEŞƏSİNƏ VERİLƏN PEDAQOJİ TƏLƏBLƏR.

Müəllim cəmiyyətimizdə gedən yeniləşmənin, yeni dövlət quruculuğunun önündə gedən, müstəqil respublikamızın qüdrətlənməsində yetişən gənc nəsli ən yeni biliklərlə silahlandıran, tərbiyələndirən, layiqli vətəndaşlar, vətənpərvər gənclər yetişdirən fəal bir ziyalıdır.

Müəllimlik peşəsi haqqında Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin fikirləri. “Müəllimlik işi həm şərəfli, həm də çətin işdir. Ali məktəb müəllimi olmaq, müəllimlər hazırlamaq, yəni müəllimlər müəllimi olmaq ikiqat şərəfli və eyni zamanda ikiqat məsuliyyətli işdir”; “Mən dünyada müəllim adından yüksək, şərəfli bir ad tanımıram”(Heydər Əliyev). Cəmiyyətimizdə hörmətli adamlara, ziyalılara “Müəllim” deyərək müraciət edirlər. Müəllim cəmiyyətin ən hörmətli, ən şərəfli şəxsi, dərin bilikli və geniş dünyagörüşlü bir ziyalıdır.

Görkəmli şəxsiyyətlərin, siyasət xadimlərin, filosof və pedaqoqların müəllimlik peşəsi, müəllim əməyi haqqında fikirləri. Cəmiyyətimizin inkişafında xüsusi əməyi, mövqeyi olan görkəmli, tanınmış, qabaqcıl müəllimlər. Fədakar pedaqoji əməkləri dövlət tərəfindən yüksək qiymətləndirilənlər, respublikanın “Əməkdar müəllim”ləri və s.

Pedaqoji prosesdə müəllimin pedaqoji mərifəti daha çox müəllim – şagird münasibətlərində özünü göstərir. Müəllimin pedaqoji mərifəti onun pedaqoji ustalığının əsasını təşkil edir. Müəllimin pedaqoji mərifətinin bəzi cəhətləri aşağıdakı kimi xarakterizə edilə bilər: Müşahidəçilik; diqqətlik; hörmət

və tələbkarlıq, qayğıkeşlik, inam; ədalətlik; səbrlik; təmkinlik; şərəf və ləyaqəti qorumaq, güləruz, mehriban ünsiyyətlik, xoş rəftar, və s.

Müəllimlik peşəsinin özünəməxsus prinsipləri vardır: Vətənpərvərlik, peşə fədakarlığı, humanizm, həmrəylik, pedaqoji nikbinlik və s.

Müəllimlik peşəsinə verilən pedaqoji tələblər: Müəllimlik peşəsinə dərin sevgi. Müəllimin ixtisasına uyğun biliklərə yiyələnməsi, ixtisasını dərindən bilməsi və ümumi dünyagörüşə sahib olması. Müəllimin öyrətmə metodikasına malik olması. Müəllimin gözəl əxlaq, yüksək mənəvi keyfiyyətlərə, nümunəvi davranış və rəftara malik olması. Müəllimin nətiqlik məharətinə, gözəl nitqə sahib olması. Xoş ünsiyyət və münasibət.

V MÖVZU: PEDAQOJİ FƏALİYYƏTİN SƏCİYYƏVİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ VƏ MÜƏLLİMİN PEDAQOJİ QABİLİYYƏTLƏRİ.

Pedaqoji fəaliyyət müxtəlif növlü fəaliyyətlər sistemində mürəkkəb xüsusiyyətlərə malikdir. Onlardan əsası müəllimin pedaqoji fəaliyyətidir.

Müəllimlik peşəsi “İnsan-insan” peşələr sisteminə daxildir. Müəllimlik işi insan fəaliyyətinin çox mürəkkəb növü kimi. Pedaqoji fəaliyyətin başlıca istiqamətləri: şagirdlərin təlimi, təhsil-tərbiyəsi, inkişafı və formalaşması. Müəllim əməyinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Müəllimin funksiyaları: diaqnostlaşdırma; proqnozlaşdırma; layihələşdirmə; təşkilatçılıq; informasiya vermə; nəzarətmə,

qiymətləndirmə və korreksiya; analiz və sintez. Onların şərhı və xarakteristikaları.

Müəllimlik kütləvi peşədir. Çünki nəsilləri öyrətmək, tərbiyə etmək çox vacibdir və bu hamıya lazımdır.

Müəllimlik məsuliyyətli peşədir. Çünki müəllim insanın təlim və tərbiyəsi ilə məşğul olur, şüurunu formalaşdırır və bu işdə səhvə yol vermək olmaz.

Müəllimlik mürəkkəb peşədir. Bu mürəkkəblık onun yaradıcı olması ilə bağlıdır.

Müəllimlik nadir peşədir. Müəllimlik kütləvi peşə olsa da yadda qalan ən yaxşı müəllımlər olur. Onlar nadir müəllımlərdir.

Müəllim özü öz əməyinin nəticəsini qiymətləndirir.

Pedaqoji qabiliyyətlər müəllmi-şagird münasibətlərində müəllimin əqli, emosional – iradi cəhətləri xarakterizə edir.

Pedaqoji qabiliyyətləri şərti olaraq əsasən üç qrupda birləşdirmək olar: **Şəxsi qabiliyyətlər. Didaktik qabiliyyətlər. Təşkilati - kommunikatıv qabiliyyətlər.**

1. Şəxsi pedaqoji qabiliyyətlər dedikdə adətən, şəxsiyyətin xarakterik əlamət və keyfiyyətləri ilə bağlı olan qabiliyyətlər nəzərdə tutulur.

Səbrlılık və təmkinlik qabiliyyəti müəllim-şagird münasibətlərinin özəyini təşkil edir. Ünsiyyət və münasibətlər zamanı və yaxud münəqişələr zamanı müəllim səbr və təmkinlə davranmalı, uşaqlara diqqət və səbrlə qulaq asmalı, münəqişələr zamanı təmkinlik göstərməli, özünü ələ ala bilməlidir.

Müəllim digər şəxsi qabiliyyəti müəllim-şagird münasibətlərində lazımi, müsbət psixi vəziyyət yarada bilməsidir. Bu cür qabiliyyətə malik olan müəllimlər özlərinin ünsiyyətliyi, həyatsevərliyi ilə fərqlənirlər. Müəllim şagirdlərlə münasibətində həmişə nikbin olmalıdır.

2. Didaktik qabiliyyətlər isə müəllimin proqram materialını şagirdlərə çatdırma bilmək, material və ya problemi aydın və anlaşıqlı şəkildə şagirdlərə təqdim etmək, fənnə qarşı maraq oyatmaq, şagirdlərdə fəal müstəqil fikir yarada bilmək qabiliyyətindən ibarətdir. Buraya konkret olaraq müəllimin izahını, şərh edə bilmək qabiliyyətini, ekspressiv-nitq qabiliyyətini, elmi-nəzəri, metodiki qabiliyyətlərini aid etmək olar.

3. Təşkilati, kommunikativ və konstruktiv qabiliyyətlər. Belə pedaqoji qabiliyyətlər müəllimin təşkilatçılıq funksiyası, ünsiyyət və münasibəti, ümumi pedaqoji, psixoloji hazırlığı ilə bağlıdır. Bu cür pedaqoji qabiliyyətlərə aşağıdakıları daxil etmək olar: **təşkilatçılıq qabiliyyəti, kommunikativ qabiliyyət, perseptiv qabiliyyət, suqgestiv qabiliyyət, pedaqoji təxəyyül, konstruktiv qabiliyyət, pedaqoji refleksiya, akademik qabiliyyət.**

Təşkilatçılıq qabiliyyətində müəllim kollektivi təşkil etməyi, onu möhkəmləndirməyi, istiqamətləndirməyi bacarır. Belə müəllim öz işlərini planlaşdırmağı, ona nəzarət etməyi bilir, vaxtı düzgün bölüşdürür və vaxt itirmir.

Kommunikativ qabiliyyətlər – müəllimin şagirdlərlə ünsiyyət qabiliyyətini nəzərdə tutur. Kommunikativ

qabiliyyətlər uşaqlarla düzgün əlaqə və münasibətdə olmasına imkan verir.

Perseptiv qabiliyyətlər – isə şagirdin daxili aləminə nüfuz edə bilmək, şagird şəxsiyyətini və onun müvəqqəti psixi vəziyyətinin incəliklərinə qədər başa düşməklə bağlı olan qabiliyyətlərdir.

Ekspreessiv qabiliyyət – emosional yoluxma, aydınlıq və emosiyaların təzahürünü istiqamətləndirmək, nitqin intonasiya politrasına, mimikaya, jestlərə uyğunluğu, plastikaya, aktyorluğa malik olmaq qabiliyyəti.

Suqgestiv qabiliyyətlər (latınca «təlqin» deməkdir) müəllimin şagirdlərə iradi, təlqinedici, inamverici qabiliyyətidir.

Pedaqoji təxəyyül isə şagirdlərlə daim ünsiyyət və münasibətdə olan müəllim öz təlim və tərbiyə işinin nəticəsini qabaqcadan görməyi, təsəvvür etməyi bacarmaq qabiliyyəti.

Konstruktiv qabiliyyət müəllimin öz fəaliyyətini planlaşdırmağı, layihələşdirə bilməsində, qarşıya çıxan biləcək problem və çətinlikləri nəticələri əvvəlcədən görə bilməsində özünü göstərir.

Pedaqoji refleksiya qabiliyyətinə malik olan müəllim müəyyən pedaqoji şəraitə nəzarət etməyi, onu qiymətləndirməyi, təhlil etməyi, tənzim və təkmilləşdirməyi bacarır.

Akademik qabiliyyət - müəllimin öz üzərində müntəzəm çalışmasını, özünütəhsillə məşğul olmasını, ixtisasına və pedaqoji, psixoloji biliklərə dərinlən yiyələnməsini, ümumi dünyagörüşə sahib olmasını tələb edir.

Müəllimin pedaqoji ustalığı. Müəllimin ustalığı anlayışının mahiyyəti. Müəllimin iş metodunun və şəxsiyyətinin aparıcı rolu haqqında müxtəlif fikirlər. Tədris prosesini təşkil etmək, öyrənmək bacarığını şagirdlərə öyrətmək, şagirdləri fəallaşdırmaq, müsbət emosiyalar yaratmaq, pedaqoji texnikaya yüksək səviyyədə yiyələnmək müəllimin ustalığının əsas göstəriciləri kimi. Pedaqoji texnikanın komponentləri. Müəllim-şagird münasibətlərinin formaları. Müəllimin humanist fəaliyyəti.

VI MÖVZU. AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ TƏHSİL SİSTEMİNİN QURULUŞU VƏ TƏŞKİLİ PRİNSİPLƏRİ

Təhsil sistemi – hakimiyyət orqanlarının rəhbərliyi ilə ölkə daxilində qarşılıqlı asılılıq və ardıcılıqla fəaliyyət göstərən təhsil-tərbiyə müəssisələrinin kompleksindən ibarət mürəkkəb bir təsisatdır.

Azərbaycan Respublikasının Təhsil haqqında Qanunda təhsil sisteminin quruluşu. Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin təşkili prinsipləri.

Azərbaycan təhsilində ali məktəbin quruluşu. Bir pilləli, iki pilləli, üç pilləli ali təhsil. Avropa Bolonya prosesi və onun Azərbaycanda perspektivləri. Azərbaycan Ali təhsilində Bolonya prosesi. Ali təhsildə kredit sisteminin tətbiqi.

Təhsil sahəsində dövlət siyasətinin prinsipləri. Azərbaycanda təhsil sisteminin məzmunu dövlətin təhsil siyasətinin prinsipləri əsasında fəaliyyət göstərir: Təhsilin hüquqi baxımdan hamının dövlət standartları çərçivəsində təhsil almaq imkanlarına malik olması; Təhsilin humanist xarakteri;

Milli, ümumbəşəri dəyərlərin, insan həyatı və sağlamlığının, şəxsiyyətin azad inkişafının üstün tutulması; Təhsilin humanitarlaşdırılması; Təhsil sistemində vahidlik və varislik; Dövlət təlim-tərbiyə müəssisələrində təhsilin dünyəviliyi; Təhsilin demokratikləşdirilməsi və ictimai xarakter daşması; Təhsilin fərdiləşdirilməsi və diferensiallaşdırılması; Təhsil sisteminin açıqlığı.

VII MÖVZU: DİDAKTİKA. TƏLİM PROSESİ. MƏNİMSƏMƏ PROSESİNİN QURULUŞU

“Didaktika” təlim və təhsil haqqında elmdir. “Didaktika” yunanca “Didaktos” sözündən əmələ gəlib “öyrədən” deməkdir. İlk dəfə V.Ratke (1571-1635) və Y.A.Komenski (1592-1670) tərəfindən bu termin işlədilmişdir. Y.A.Komenskinin “Böyük didaktika” əsərində didaktikanın əsasları. Didaktika haqqında İ.H.Pestalotsinin (1746-1827), İ.H.Herbartın (1776-1841), A.Disterveqin (1790-1866) didaktika haqqında fikirləri.

Didaktika pedaqogikanın əsas bölmələrindən bir kimi. Didaktikanın predmeti – müəllimin rəhbərliyi altında müxtəlif tip təlim-tərbiyə müəssisələrində həyata keçirilən təhsil və təlim prosesidir. Didaktikanın sahələri. Didaktikanın funksiyaları : Nəzəri və praktiki funksiyalar.

Didaktikanın obyektı– təlimin qanunauyğunluqları, məqsədi, prinsipləri, təhsilin məzmununun elmi əsasları, metodları, formaları və vasitələridir.

Ümumi və xüsusi didaktika.

Ümumi didaktika təlim prosesini onu yaradan amillər, baş verdiyi şəraitlər və gəldiyi nəticələri ilə birlikdə təqdim edir. O, təlim prosesinin qanunauyğunluqlarını öyrənir, planlaşdırılmış məqsədlər və qoyulmuş məsələlərin həllini təhlil edən təşkili forma və vasitələrini təyin edir.

Xüsusi didaktikalar təlim prosesinin cərəyan etməsi qanunauyğunluqlarını, müxtəlif təlim fənlərin tədrisinin forma və metodlarını öyrənir. Xüsusi didaktikaları tədrisin metodikası adlandırırlar.

Didaktika bir elm kimi aşağıdakı problemlərin işlənməsi ilə məşğul olur:

- nə üçün öyrətməli (təlimin məqsədləri);
- kimi öyrətməli (təlimin subyektləri);
- təlimin hansı strategiyaları daha səmərəlidir? (təlimin prinsipləri);
- nəyi öyrətməli (təlimin məzmunu);
- necə öyrətməli (təlimin metodları);
- təlimi necə təşkil etməli (təlimin təşkili formaları);
- təlimə hansı vasitələr lazımdır (dərslilər, dərslər vəsaitləri, kompyuter proqramları, didaktik material və.s.);
- təlimin nəticəsində hansı məqsədlərə nail olunur (təlimin nəticələrini səciyyələndirən meyar və göstəricilər);
- təlimin nəticələrini necə qiymətləndirməli (monitorinq).

Təlimin mahiyyəti. Təlim prosesi obyektiv gerçəkliyin çox mürəkkəb prosesi kimi. Bu prosesin xarakterik əlamətləri: iki tərəfli xarakter; müəllimin və şagirdlərin birgə fəaliyyəti; müəllim tərəfindən rəhbərlik; prosesin planauyğun təşkili və

idarəolunması; şagirdlərin yaş inkişafının qanunauyğunluqlarına müvafiqlik və s. **Təlimin tərifı:** Təlim müəllimin rəhbərliyi altında şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdışlərə yiyələnməsidir.

Mənimsəmə prosesinin quruluşu: qavrama, anlama, möhkəmləndirmə, tətbiqetmə. İlk məlumat (**qavrama**), yeni biliklərin başa düşülməsi (**anlama**); Biliklərin **möhkəmləndirməsi**. Biliklərin **praktikaya tətbiqi**;

Təlim prosesinin funksiyaları (vəzifələri).

Təlim prosesi bir sıra funksiyaları yerinə yetirir: təhsilləndirici, tərbiyəedici inkişafetdirici.

Təlimin təhsilləndirici vəzifəsi. Təlimin təhsilləndirici funksiyası ondan ibarətdir ki, o ilk növbədə bilik, bacarıq, vərdışlərin formalaşdırılmasına yönəldilmişdir.

Təlimin tərbiyələndirici vəzifəsi. Təlim prosesində şagirdlərin baxışları, elmi dünyagörüşü, əxlaqi və estetik təsəvvürləri formalaşır. Təlim prosesində həmçinin şəxsiyyətin tələbatları, fəaliyyətinin motivləri, dəyərləri formalaşır.

Dərsdə tərbiyələndirici vəzifənin yerinə yetirilməsi əsasən şagirdlərin dünyagörüşünün, insan şəxsiyyəti üçün zəruri olan bir sıra mənəvi, əxlaqi keyfiyyətlərin və insani münasibətlərin formalaşdırılması xarakteri daşıyır.

Təlimin inkişafetdirici vəzifəsi. Təlim prosesində bilik, bacarıq və vərdışlərin mənimsənilməsindən başqa, əxlaqi keyfiyyətlərin formalaşmasından başqa həm də şagirdlərin inkişafı prosesi baş verir. Bu inkişaf bütün istiqamətlərdə baş verir: nitq, təfəkkür, diqqət, hafizə, emosional və iradi keyfiyyətlər, həmçinin fiziki inkişaf və s. Beləliklə təlim prosesində şəxsiyyət bütövlükdə inkişaf edir.

VIII MÖVZU: TƏHSİLİN MƏZMUNU. AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA ÜMUMİ TƏHSİLİN KONSEPSİYASI (MİLLİ KURİKULUM). DÖVLƏT TƏHSİL STANDARTLARI. TƏDRİS PLANI, TƏDRİS PROQRAMLARI, DƏRSLİK VƏ DƏRS VƏSAİTLƏRİ.

Təhsilin məzmunu dedikdə, şagirdlərin müxtəlif dərslərdə yiyələnəməli olduqları bilik, bacarıq və vərdişlərin həcmi və xarakteri nəzərdə tutulur ki, bunlar **Ümumi Təhsil Konsepsiyasında – Milli Kurikulumda, dövlət təhsil standartlarında, tədris planlarında, tədris proqramlarında, dərslik və dərs vəsaitlərində** öz əksini tapır.

Azərbaycan Respublikasında Ümumi Təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurikulum) haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 30 oktyabr 2006-cı il tarixli, 233 nömrəli qərarı”nın məzmunu. Qərarda deyilir: “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası - Milli Kurikulum (bundan sonra Milli Kurikulum) konseptual xarakterli çərçivə sənədi olub ümumi təhsil üzrə təlim nəticələrini və məzmun standartlarını, ümumi təhsilin hər bir pilləsində nəzərdə tutulan fənləri, həftəlik dərs və dərsdənkənar məşğələ saatlarının miqdarını, pedaqoji prosesin təşkili, təlim nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi üzrə əsas prinsipləri, fənn kurikulumlarının strukturunu əhatə edir”.

“Kurikulum” – latın sözü olub “Kurs”, “İstiqamət”, “Təlim kursu” deməkdir. 1576-cı ildən “Kurikulum” bir termin kimi işlədilir. İlk dəfə fən kurikulumları 1918-ci ildə ABŞ-da meydana gəlmişdir.

Kurikulum tədris planlarını, tədris proqramlarını, metodik işləmələri, qiymətləndirmə meyarlarını, şagirdə və onun hazırlıq səviyyəsinə verilən tələbləri, hər bir dərsin konkret inkişafetdirici məqsədlərini, metodik təminatı, dəyərləndirmə modelini, texniki təchizatını və pedaqoji texnologiyaları özündə birləşdirir.

Kurikulumun quruluşu: 1) Ümumi təhsilə və ümumi təhsilli şəxsə verilən tələblər; 2) Ümumi təhsilin məzmun standartları; 3) Ümumtəhsil müəssisələrində fənlər üzrə illik dərs saatlarının miqdarı; 4) Ümumi təhsil sistemində pedaqoji prosesin təşkili prinsipləri; 5) Ümumi təhsil sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi; 6) Fənn kurikulumlarının strukturu.

Kurikulumun funksiyaları: ümumi təhsilin pillələri, bu pillələrdə tədris olunan fənlər arasında əlaqələrin və ardıcılığın təmin edilməsi; fənlərin məzmununun cəmiyyətin tələbatına uyğun daim təkmilləşdirilməsi və yeniləşdirilməsi; təlim texnologiyalarının çevikliyi və interaktivliyinin təmin olunması; nəticəyönümlü fənn kurikulumlarının hazırlanıb tətbiq olunması; təlim mühitinin, təhsil fəaliyyətinin səmərəliliyinin, təlimin inkişafetdirici və qabaqlayıcı xarakterinin, bilik, bacarıq və vərdişlərin təhsil pillələri üzrə konsentrik prinsip əsasında müəyyənləşdirilməsinin təmin olunması; şagird nailiyyətlərinin obyektiv qiymətləndirilməsi və stimullaşdırılmasının təmin edilməsi.

Kurikulumun prinsipləri: milli və ümumbəşəri dəyərlərin nəzərə alınması; ümumi inkişafı, meyl və maraqları nəzərə alınmaqla bütün şagirdlərə əlverişli təlim şəraitinin yaradılması; tələbyönlülük; nəticəyönlülük; şagirdyönlülük.; integrativlik.

Fənn kurikulumları – Milli Kurikulum çərçivəsində hazırlanır. Fənn kurikulumun quruluşu: **I. Giriş:** Fənnin məqsəd və vəzifələri. Fənnin xarakterik xüsusiyyətləri . **II. Fənnin məzmunu :** Təhsil pillələri üzrə ümumi təlim nəticələri. Fənn üzrə məzmun xətləri və onların əsaslandırılması. Hər bir sinif üzrə ümumi təlim nəticələri. Ümumi təlim nəticələri əsasında zəruri minimum və daha yüksək səviyyəli alt standartların müəyyənləşdirilməsi. Fəndaxili və fənlərarası integrasiya. Ümumi təlim nəticələrinə əsasən şagird nailiyyətlərinə verilən minimum tələblərin təsviri.

Təhsil standartı (“Standart” anlayışı norma, nümunə, ölçü mənasında işlədilir) dedikdə ictimai ideali əks etdirən, bu ideala nail olmaq üçün şəxsiyyətin və təhsil sisteminin real imkanlarını nəzərə alan və dövlət təhsil normaları kimi qəbul edilən əsas parametrlər sistemi başa düşülür.

Dövlət təhsil standartlarına riayət etmək tipindən, formasından, tabeliyindən asılı olmayaraq ölkənin bütün tədris müəssisələri üçün məcburidir. **Standartların iki komponenti** vardır: **1) İnvariant (dəyişməz) komponent.** Bu təhsilin özəyini təşkil edir. **2) Variativ (dəyişən) komponent.** Bu komponentlər cəmiyyətin inkişafına, tələbatına uyğun olaraq yenilənir, təkmilləşir.

Standartın məqsədi vətəndaşların təhsil səviyyəsinin aşağı düşməsinə yol verməmək, bütün tip tədris müəssisələrində təhsil alanlar üçün bərabər şərait yaratmaq, şagirdlərin bilik,

bacarıq və vərdişlərinə verilən standart tələbləri müəyyənləşdirməkdir.

Tədris planı tədris ilnin müddətini, rüblərin və tətillərin sürəkliyini, tədris müəssisəsində öyrənilən fənlərin siyahısını, ardıcılığını, illik və həftəlik saatların miqdarını göstərən mühüm pedaqoji sənəddir.

Tədris planının vəzifələri və tərtibinə verilən pedaqoji tələblər.

Tədris proqramı ayrı-ayrı fənlərin bilik, bacarıq və vərdişlərin həcmi, mövzuların tədrisi ardıcılığını və həmin mövzulara ayrılan saatların miqdarını müəyyənləşdirən mühüm pedaqoji sənəddir. Tədris proqramları əsas iki yolla tərtib olunur: Konsentrik və sistematik (xətti) yol. **Konsentrik tədris proqramlarında** keçilən mövzunun (Məsələn, Nizami Gəncəvi və ya qrammatikadan “İsim” mövzusu - təbii ki, bu mövzular da müvafiq olaraq ədəbiyyat, Azərbaycan dili fənlərinin içində olacaqdır) sonrakı siniflərdə yenidən daha geniş, ətraflı və dərinlən tədrisi nəzərdə tutulur. Məsələn, ədəbiyyat, Azərbaycan dili, riyaziyyat, təbiyyat fənləri bir neçə konsentrdə təkrarən keçilir.

Sistematik (Xətti) tədris proqramlarında isə keçilən mövzuya bir daha qayıdılmır. Təbii ki, mövzu müəyyən fənnə aid olacaqdır. Demək tədris fənni təhsil illərində yalnız bir dəfə keçiləcək. Həmin fənnin tədrisinə sonrakı siniflərdə bir daha qayıdılmır. Sistematik tədris proqramlarında tədris materialının ayrı-ayrı hissələri, mövzular bir-birilə sıx əlaqədə sistemlə, ardıcılıqla, sadədən mürəkkəbə, asandan- çətinə, məlumdan məchula doğru keçilir.

Tədris proqramının vəzifələri və tərtibinə verilən pedaqoji tələblər.

Dərslik proqramın tələbləri əsasında hazırlanır. Dərslik və dərs vəsaitləri məktəblilərin müstəqil işlərinin təşkilinin əsas mənbəyi və təlimin ən mühüm vasitələrindən biri kimi. Dərsliklərin tərtibinə verilən tələblər.

Təhsilin məzmunu təlim metodlarını və təlimin təşkili formalarını müəyyənləşdirir və şəxsiyyətin formalaşdırılmasını istiqamətləndirir.

IX MÖVZU: TƏLİMİN QANUNLARI VƏ QANUNAUYGUNLUQLARI, TƏLİMİN PRİNSİPLƏRİ VƏ TƏSNİFATI.

Qanunauyğunluq anlayışının elmi şərh. **Təlimin qanun və qanunauyğunluqları** problemi və onunla bağlı müxtəlif fikirlər. Qanunauyğunluqların əlamətləri.

Pedaqogikada qanun probleminə yeni baxış. Təlimdə qanunauyğunluqların təsnifatı.

Təlimin prinsipləri. Təlimin prinsiplərinin mahiyyəti və qarşılıqlı əlaqəsi. Təlimin prinsip və qaydaları praktiki fəaliyyətin texnologiyasını işləyib hazırlamaq və təkmilləşdirmək üçün nəzəri əsas kimi. Təlim prinsipləri tədris prosesinin ümumi məqsədlərinə və qanunauyğunluqlarına müvafiq olaraq onun məzmununu, təşkili formalarını, forma və metodlarını müəyyənləşdirən əsas müddəalar kimi. Pedaqogikada qəbul edilmiş təlim prinsipləri: elmilik; təlim üçün münasib şəraitin yaradılması; təlimdə fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınması və müvafiqlik prinsipi; nəzəriyyə ilə praktikanın əlaqəsi; şüurluluq və fəallıq; əyanilik; təlimin təhsilləndirici prinsipi; təlimin tərbiyəedici prinsipi; təlimin inkişafetdirici prinsipi. təlimdə sistematiklik və ardıcılıq; biliklərin möhkəmləndirilməsi.

X MÖVZU: TƏLİMİN TƏŞKİLİ FORMALARININ İNKİŞAF TARİXİ VƏ MÜASİR DÖVRDƏ TƏLİMİN TƏŞKİLİ FORMALARI.

Təlimin təşkili formalarının tarixi. Orta əsrlərdə təlimin təşkili formaları. Fərdi təhsil. Məktəb və mədrəsələrdə təhsilin məzmunu. XVII əsrdə kollektiv sinif dərslərinin yaranması.

Məktəbin inkişafı tarixində XIX, XX əsrlərdə müxtəlif təlim sistemlərinin meydana gəlməsi: Dalton –plan. Kompleks-layihə sistemi ilə təlimin təşkili. Bell-Lankaster, Manheyim, Batav sistemi, laborator-briqada üsulu, «Trampa» planı.

Azərbaycanda yaranan ilk dövlət məktəblərinin məzmun və formaları: Qəza məktəbləri, şəhər məktəbləri, bazar məktəbləri və s.

Müasir məktəbdə təlimin təşkili formaları: Dərs; ekskursiya; ev tapşırıqları; fakültativ məşğələ; əlavə məşğələlər; mühazirə, seminar; praktik məşğələ; imtahan; praktikum; məsləhət və s.

XI MÖVZU: DƏRS TƏLİMİN ƏSAS TƏŞKİL FORMASIDIR. DƏRSİN TIPLƏRİ, MƏRHƏLƏLƏRİ VƏ DƏRSƏ VERİLƏN PEDAQOJİ TƏLƏBLƏR.

Dərsin tərifı. Müəllimin rəhbərliyi altında, möhkəm şagird kollektivi ilə, sabit cədvəl üzrə, müəyyən vaxt çərçivəsində, tədris proqramı əsasında, sinif şəraitində keçilən kollektiv məşğələyə dərs deyilir.

Dərsin təşkilatı, məntiqi və psixoloji tamlığı.

Dərsin əlamətləri. Dərsin mərhələləri.

Müasir dərsə verilən pedaqoji tələblər: təhsilverici tələblər; tərbiyəedici tələblər; inkişafetdirici tələblər.

Dərsin tipləri və strukturu. Dərslərin təsnifatına müxtəlif mövqelərdən yanaşma. **Müxtəlif dərs tipləri:** Yeni bilik verən dərslər; təkrarlama dərsi; yoxlama dərsi; çalışma və ya tətbiqetmə dərsləri; məktəb mühazirəsi; mürəkkəb dərs (qarışıq dərs); Qeyri-standart dərslər. Müəllimin dərsə hazırlaşması. Dərsin təhlili.

XII MÖVZU: TƏLİMİN TƏŞKİLİNİN DİGƏR FORMALARI (EV TAPŞIRIQLARI, EKSKURSIYALAR VƏ S.).

Təlimin digər təşkili formalarının əhəmiyyəti. Ev tapşırıqları və onun təşkilinin pedaqoji əsasları. Ekskursiyalar, onun növləri, mərhələləri, fakültativ məşğələlər, praktikumlar, dərnekələr, istehsalat məşğələləri, seminarlar, imtahan və məqbullar, məsləhətlər və s.

XIII MÖVZU: TƏLİM METODLARININ TƏSNİFATI. YENİ TƏLİM TEXNOLOGİYALARI. FƏAL VƏ İTERAKTİV TƏLİM METODLARI.

Təlim metodları. Təlim metodlarının təsnifatı problemi. Mövcud təsnifatların xarakteristikası.

Təlim metodlarının təhsilləndirici, tərbiyəedici, inkişafetdirici, oyadıcı, nəzarətedici və korreksiyaedici funksiyaları. Ayırı-ayrı təlim metodları: nəql, izah, məktəb mühazirəsi, müsahibə, təlim diskussiyası, illüstrasiya, demonstrasiya, video metod, çalışmalar, laboratoriya metodu, praktiki metod, idraki (didaktik) oyunlar, proqramlaşdırılmış təlim metodları, öyrədici nəzarət, situasiya metodu, kitab üzərində iş, çalışmalar və s. onların şərhı və xarakteristikası

Yeni təlim texnologiyaları. Yeni təlim texnologiyaları haqqında anlayış. Təlim texnologiyalarının tətbiqinə münasibət.

Yeni təlim texnologiyasının struktur və funksional komponentləri. Praktiki pedaqoji texnologiya qarşıya qoyulmuş məqsədə uyğun olaraq bilik, bacarıq vərdiş və münasibətləri formalaşdırmaq və onlara nəzarəti həyata keçirmək üçün əməliyyatlar komplekti kimi.

Ənənəvi, fəal, interaktiv metodların şərhı, ümumi, oxşar və fərqli cəhətlər.

İnteraktiv təlim metodlarının təsnifatı: Debat, rollu oyunlar, layihələrin hazırlanması, Ziq-zaq metodu, qəzet və jurnallar üzərində iş, disput və diskusiyalar, əqli hücum, Venn diaqramı, karusel, dialoq-trening məşğələləri və s.

XIV MÖVZU: ŞAGİRD NƏİLİYYƏTLƏRİNİN MONİTORİNQİ VƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ. ŞAGİRD LƏRİN TƏLİM MÜVƏFFƏQİYYƏTİNƏ NƏZARƏT, ONUN YOXLANMASI VƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ YOLLARI.

Monitoring və qiymətləndirmə təlim prosesinin keyfiyyət təminatının əsası kimi. Təhsil müəssisəsinin pedaqoji monitoringi – onun fəaliyyətinin təmin edilməsi, inkişafının izlənməsi. Monitoringi xarakterizə edən cəhətlər: diaqnostika, proqnozlaşdırma, korreksiya. Monitoringin aparılması üçün göstəricilər (indikatorlar). Təlim-tərbiyə prosesinin və nəticələrinin qiymətləndirilməsi Təlimdə qiymətləndirmə problemi, meyarları və onun reallaşdırılması imkanları. Şagirdlərin təlim müvəffəqiyyətinin yoxlanması və qiymətləndirilməsi yolları. Təlim prosesinə nəzarətin əhəmiyyəti. Nəzarətin forma və metodları. Şagirdlərin təlim müvəffəqiyyətlərinin qiymətləndirilməsinin forma və metodları. Qiymətləndirmənin prinsipləri. Mövcud müxtəlif qiymət meyarları.

XV MÖVZU: MƏKTƏBDƏ METODİK İŞİN TƏŞKİLİ FORMALARI. MƏKTƏB SƏNƏDLƏRİ. MƏKTƏBİN MADDİ TEXNİKİ BAZASI

Məktəbdə metodik işin təşkilinin əhəmiyyəti. Məktəbdə metodik işin təşkilinin prinsipləri. Pedaqoji kollektivdə məqsədyönlü, sistemli fəaliyyətin təşkili. Məktəbdə pedaqoji

şura. Məktəbin tədris metodik şurası və məktəb sənədləri. Sınıf jurnalları; şagird gündəlikləri; Pedaqoji şura protokolları; Məktəbin iş planları.

Məktəbdə metodik işin təşkilinin formaları: Məktəbin metodik şurası, fənn metodbirləşmələri, məktəbdə vahid valideyn günü, problem seminarlar və praktikumlar, açıq dərslərin keçirilməsi, elmi-pedaqoji konfranslar; pedaqoji mühazirələr, müəllimlərin yaradıcılıq hesabatları, pedaqoji konsiliumlar, müəllimlərin özünütəhsil üzərində işi. Müəllimlərin ixtisasartırma və ixtisasdəyişmə kursları və s.

Metodbirləşmələrin işinin mahiyyəti, əhəmiyyəti işinin məzmunu. Məktəbdə yeni texnologiyaların tətbiqi. Məktəblərə eksperimentlərin təşkili ilə bağlı müəyyən hüquqların verilməsi, innovasiya qruplarının yaradılması, pilot məktəblər. Məktəbin maddi texniki bazasının təsnifatı və təyinatı.

Məktəbin maddi texniki bazası və onun inkişaf etdirilməsi yolları.

II BÖLMƏ

1. Tərbiyənin yaranması və onun müxtəlif tarixi dövrlərdə inkişafının səciyyəvi xüsusiyyətləri.
2. Müasir dövrdə tərbiyənin səciyyəvi xüsusiyyətləri, mahiyyəti, məqsədi və əsas vəzifələri.
3. Tərbiyə prinsiplərinin təsnifatı və təyinatı.
4. Müasir dövrdə tərbiyə işinin məzmunu. Əqli tərbiyə.
5. Əxlaq və mənəvi tərbiyənin vəzifələri və məzmunu.
6. Əmək tərbiyəsinin vəzifələri və məzmunu.
7. Estetik tərbiyənin vəzifələri və məzmunu.
8. Fiziki tərbiyənin vəzifələri və məzmunu.
9. İqtisadi, ekoloji tərbiyə və hüquq tərbiyəsi.
10. Tərbiyə prosesinin təşkili formaları.
11. Tərbiyənin metodları və onların təsnifatı.
12. Sınıfdən xaric və məktəbdən kənar tərbiyə işinin sistemi. Məktəbdə tərbiyə işinin planlaşdırılması.
13. Ailədə tərbiyə işi. Tərbiyə işinin təşkilində məktəbin valideynlərlə birgə işi. Valideyn komitəsinin işinin məzmunu. Məktəb ailə və ictimaiyyətin əlbir işi.
14. Məktəb uşaq və gənclər təşkilatının işinin məzmunu.
15. Tərbiyə işləri üzrə təşkilatçının və sinif rəhbərinin işinin məzmunu.

II BÖLMƏ

I MÖVZU: TƏRBIYƏNİN YARANMASI VƏ ONUN MÜXTƏLİF TARİXİ DÖVRLƏRDƏ İNKİŞAFININ SƏCİYYƏVİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ.

Tərbiyənin yaranması və inkişafı. Müxtəlif tarixi dövrlərdə tərbiyənin səciyyəvi xüsusiyyətləri. İbtidai icma quruluşunda, quldarlıq dövründə, feodalizmdə, kapitalizm və sosializmdə tərbiyə. Tərbiyə insan cəmiyyətinin yarandığı ilk dövrlərdə meydana gəlmiş, şəxsiyyətin formalaşması prosesi olmuşdur. Tərbiyənin konkret tarixi proses olması, cəmiyyətin və dövlətin sosial-iqtisadi, siyasi və mədəni inkişaf səviyyəsi və hər bir millətin milli xüsusiyyətləri ilə şərtlənməsi. Tərbiyə həm şəxsiyyətin məqsədyönlüyü və mütəşəkkil formalaşması prosesi kimi, həm də özünəməxsus xüsusiyyətləri olan ictimai hadisə kimi.

II MÖVZU: MÜASİR DÖVRDƏ TƏRBIYƏNİN SƏCİYYƏVİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ, MAHİYYƏTİ, MƏQSƏDİ VƏ ƏSAS VƏZİFƏLƏRİ. TƏRBIYƏNİN QANUNLARI VƏ QANUNAUYGUNLUQLARI

Müasir dövrdə tərbiyənin məqsədi və əsas vəzifələri. Tərbiyə sözünün etimologiyası. Tərbiyənin tərifi. Tərbiyə prosesinin xüsusiyyətləri. Tərbiyə məqsədyönlü, çoxamilli,

mürəkkəb, uzun sürən, fasiləsiz, kompleks, dəyişkən (qeyri-müəyyən), ikitərəfli proses kimi.

Tərbiyənin təlimdən fərqli xüsusiyyətləri.

Müasir şəraitdə tərbiyənin real məqsədi – şagirdin fərdi qabiliyyəti və istedadı əsasında hərtərəfli inkişaf etdirilməsidir.

Tərbiyə prosesinin dialektikası. Onun daxili və xarici ziddiyyətlərlə bağlılığı. Tərbiyə sistemləri və strukturları. Tərbiyə prosesi sisteminin müəyyən meyarlara (məqsəd, vəzifə, məzmun, qarşılıqlı təsir, metodlar və s.) əsasən qurulması.

Tərbiyə prosesinin strukturu: məktəblinin tələb olunan davranış norma və qaydaları başa düşməsi; biliklərin əqidəyə çevrilməsi; hisslərin formalaşdırılması.

Tərbiyənin özünə məxsus bir sıra xüsusiyyətləri: 1) Tərbiyə prosesi məqsədyönlü prosesdir; 2) Tərbiyə prosesi çox amilli prosesdir; 3) Tərbiyə prosesi fasiləsiz prosesdir; 4) Tərbiyə prosesi kompleks prosesidir; 5) Tərbiyə uzun sürən prosesdir; 6) Tərbiyə prosesi mürəkkəb və az nəzərə çarpan prosesdir; 7) Tərbiyə prosesi dəyişkən, qeyri-müəyyən prosesdir; 8) Tərbiyə prosesi ikitərəfli prosesdir.

Tərbiyənin başlıca əlamətləri: 1) Tərbiyə ictimai hadisədir. Yəni tərbiyə yalnız insanlara, cəmiyyətinə xasdır; 2) Tərbiyə tarixi hadisədir. Yəni zaman keçdikcə, cəmiyyət ictimai quruluşlar bir-birini əvəz etdikcə tərbiyə də dəyişir, yeni məqsəd və məzmun, forma kəsb edir; 3) Tərbiyə əbədi hadisədir. Yəni tərbiyə insan doğulandan ölənə qədər davam edir. Lakin bu əbədilikdə köklü və əsaslı dəyişiklik gedir; 4) Tərbiyə üst qurum hadisədir. Yəni tərbiyə həmişə cəmiyyətin istehsal üsul və münasibətlərinin xarakterindən, inkişaf səviyyəsindən asılı olmuş və asılıdır; 5) Tərbiyə ümumi hadisədir. Yəni tərbiyə prosesində onun həyata keçirilməsində, inkişafında tək-tək adamlar deyil, bütün böyüklər, cəmiyyətin

bütün üzvləri iştirak etmiş və edirlər. Tərbiyə cəmiyyətin bütün üzvlərinə xas ümumi və zəruri hadisədir; 6) Tərbiyə həm bəşəri və həm də milli hadisədir. Yəni hər bir millət, xalq bəşəri dəyərləri mənimsəməklə bərabər, həm də özünəməxsus milli xüsusiyyətlərini, tərbiyə və əxlaqını, milli mentalitetini saxlayır, qoruyur.

Tərbiyə prosesinin qanunauyğunluqları. Tərbiyə prosesinin qanunauyğunluğu və qanun anlayışları. Tərbiyənin mühitlə əlaqəsində qanunauyğunluq. Tərbiyənin həyatla əlaqəsində qanunauyğunluq. Şagirdə hörmət və tələbkarlıqda qanunauyğunluq. Tərbiyənin məzmununun məqsəddən asılılığı ilə ədaqədər qanunauyğunluq. Tərbiyənin inkişafetdirici imkanları ilə əlaqədər qanunauyğunluq. Tərbiyənin elmiliyi ilə əlaqədər qanunauyğunluq. Tələblərlə əlaqədər qanunauyğunluq. Tərbiyə olunanların fəallıq dərəcəsində qanunauyğunluq. Prinsiplərin qanunauyğunluqlar əsasında müəyyənləşdirilməsi.

Tərbiyə işinin diaqnostikası. Şəxsiyyətin və kollektivin nail olduğu tərbiyəlilik səviyyəsi tərbiyə prosesinin nəticəsi kimi.

III MÖVZU: TƏRBIYƏ PRİNSİPLƏRİNİN TƏSNİFATI VƏ TƏYİNATI

Tərbiyə prinsiplərinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Tərbiyə prinsipləri tərbiyə prosesinin məzmunu, metodları və təşkilinə verilən əsas tələbləri ifadə edən müddəalar kimi. Tərbiyə prinsiplərinin tətbiqinə verilən tələblər: məcburilik, komplekslik, eyni əhəmiyyətə maliklik. Tərbiyə prinsiplərinin təsnifatında pedaqoji ədəbiyyatda müxtəliflik. **Tərbiyə prinsipləri:** 1) tərbiyədə məqsədəyğunluq prinsipi; 2) tərbiyənin həyatla, əməklə, praktik işlə əlaqələndirilməsi; 3) tər-

biyədə yaş və fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınması; 4) tərbiyəvi təsirlərdə vahidlik; 5) tərbiyədə sözlə əməli işin vəhdəti; 6) tərbiyədə müsbət keyfiyyətlərə əsaslanaraq mənfi keyfiyyətləri aradan qaldırmaq; 7) tərbiyədə hörmət və tələbkərlilik; 8) tərbiyədə nikbinlik; 9) Tərbiyə prosesinə kompleks yanaşma prinsipi; 10) Kollektivdə, kollektiv vasitəsilə və kollektiv üçün tərbiyə; 11) tərbiyədə sistemlilik, ardıcılıq və fasiləsizlik; 12) tərbiyə prinsiplərinin qarşılıqlı əlaqəsi və vəhdəti.

Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsində yaş və fərdi xüsusiyyətlər. Yaş dövrləri insan həyatının müəyyən dövrü üçün xas olan anatomik-fizioloji və psixi keyfiyyətlərin məcmusu kimi. Fiziki və psixi inkişafın mərhələləri pedaqoji yaş dövrünün əsası kimi. İnkişafın bioloji mərhələləri ilə idraki qüvvələrin inkişafı arasında əlaqə. Yaş xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması əsas pedaqoji tələblərdən biri kimi. Yaş dövrlərinin şərti xarakteri. Akselerasiya problemi və onu doğuran səbəblər.

Kiçik yaş dövrünün (6–10 yaş) xarakteristikası. Bu yaş dövründə təlimin aparıcı fəaliyyət növünə çevrilməsi. Boy inkişafının zəifləməsi, çəkinin artması, skeletdə sümükləşmənin başlanması. Əzələ sisteminin inkişafı, yazı vərdişləri və sinir sisteminin təkmilləşməsi, beyin qabığının analitik və sintetik funksiyalarının güclənməsi. Psixikanın sürətlə inkişafı, beyinin çəkisinin artması, hiss orqanlarının dəqiqliyinin yüksəlməsi və s.

Orta yaş dövrünün (11-15 yaş) xarakteristikası. Bu yaş dövründə uşaqlıq və ilk gənclik dövrünün əlamətlərinin əks olunması. Bu dövrün «böhran dövr» adlandırılmasının səbəbləri. Uşaqların fiziki cəhətdən inkişafı. Sümükləşmənin davam etməsi, əzələnin gücünün artması. Daxili orqanların qeyri bərabər inkişafı. Cinsi yetişmə və onun oğlanlarda və qızlarda təzahür formaları. Sinir sisteminin inkişafı və s.

Böyük yaş dövrünün (16-18) xüsusiyyətləri. Bu yaş dövründə anatomik-fizioloji inkişafın davam etməsi. Boy inkişafının və skletin sümükləşməsinin başa çatması. Gənclərdə dünyagörüşün, əqidənin, xarakterin formalaşması, həyat yolunun müəyyənləşdirilməsi. Əxlaqi və sosial keyfiyyətlərin sürətlə formalaşması.

IV MÖVZU: MÜASIR DÖVRDƏ TƏRBİYƏ İŞİNİN MƏZMUNU. ƏQLİ TƏRBİYƏ

Əqli tərbiyə, iradə və xarakter tərbiyəsi üzrə işlər. Əqli tərbiyə üzrə işlər. Ağlın inkişafını xarakterizə edən göstəricilər. Öyrənməyə qabillik şəxsiyyətin intellektual xassələrinin əqli göstəricisi kimi. İdrak fəaliyyətinin məhsuldarlığının ağlın xassələrindən (təfəkkür fəaliyyətinin ümumiləşdiriciyi, düşünülmüş olması, çevikliyi, sabitliyi, müstəqilliyi) asılılığı. Əqli tərbiyənin vəzifələri.

«Əqli əmək mədəniyyəti» anlayışı. İntellektual fəaliyyətin əqli əmək mədəniyyəti ilə bağlılığı. Bilik əldə etmək üçün tələb olunan ümumi keyfiyyətlər.

Problem situasiya-şagirdlərin əqli qabiliyyətlərinin inkişaf etdirmək üçün mühüm bir priyom kimi. İdraki fəallığı oyatmaq üçün motivlərin formalaşdırılması. Təlim prosesinin əqli tərbiyədə əsas rolu. Məktəblilərdə təlimə məsuliyyət, biliklərə maraq tərbiyəsi. Zehni əməyin elmi təşkili.

V MÖVZU: ƏXLAQ VƏ MƏNƏVİ TƏRBIYƏNİN VƏZİFƏLƏRİ VƏ MƏZMUNU

Əxlaq tərbiyəsi üzrə işlər. Əxlaqi keyfiyyətlərin tipləri. Əxlaq tərbiyəsi məktəblilərin şüuruna, hisslərinə, davranışına məqsədyönlü və sisteməlik təsir göstərmək kimi. Davranışı formalaşdırmaq əxlaqi-tərbiyəvi işlərin başlıca məqsədi kimi. Əxlaqi tərbiyəvi işlərin təşkilinə verilən tələblər. Vətənpərvərlik tərbiyəsi məktəblilərin əxlaq tərbiyəsinin mühüm istiqamətlərindən biri kimi.

Mənəvi tərbiyənin mahiyyəti və məqsədi. Əxlaq və mənəvi tərbiyə məsələlərinə elmi-pedaqoji baxış. Şagirdlərdə fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması mənəvi tərbiyənin mühüm vəzifələrindən biri kimi. Şəxsiyyətin həyat mövqeyinə, təşəkkülünə təsir edən amillər. Mənəvi keyfiyyətlər.

VI MÖVZU: ƏMƏK TƏRBIYƏSİNİN VƏZİFƏLƏRİ VƏ MƏZMUNU

Əmək tərbiyəsi və fiziki tərbiyə üzrə işlər. Əmək tərbiyəsinin vəzifələri. Əmək tərbiyəsinin məzmununun şagird kollektivinin inkişaf səviyyəsi, şagirdlərin yaş xüsusiyyətləri, maraq və meylləri nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməsi. Məktəblilərin əmək tərbiyəsinin formaları. Əmək növləri və onların tərbiyəvi imkanları. Əməyin iqtisadi, sosial və əxlaqi mənası. Əməyin fizioloji, psixoloji, idrak və tərbiyəvi mənası. Əmək tərbiyəsinin mahiyyəti, vəzifələri, məqsədi və sistemi. Əmək tərbiyəsinin başlıca yolları. Əmək tərbiyəsində folklor

nümunələrindən istifadə. Əmək tərbiyəsində peşəyönmü üzrə iş. Təlim əməyi məktəblilərin əsas fəaliyyət növü kimi. Məktəblilərin əmək tərbiyəsinin səmərəliliyinin şərtləri və onların xarakteristikası. Məktəblilərin əmək tərbiyəsinin təşkilinin metodikası.

VII MÖVZU: ESTETİK TƏRBIYƏNİN VƏZİFƏLƏRİ VƏ MƏZMUNU

Estetik tərbiyə üzrə işlər. Həyata, əməyə, ictimai fəaliyyətə, təbiətə, incəsənətə, davranışa estetik münasibəti formalaşdırmaq estetik tərbiyəvi işlərin məqsədi kimi. Estetik tərbiyənin vəzifələri və mahiyyəti. Estetik tərbiyənin yolları. Estetik şüur, estetik hisslər, estetik davranış. Estetika və estetik tərbiyə arasında əlaqə. Gözəlliyin mənbələri. Cəmiyyətdə gözəllik. Əxlaqın formalaşmasında estetik tərbiyənin rolu. Emosionallıq estetik qavramanın mühüm bir komponenti kimi. Təbiət və incəsənət estetik tərbiyəvi işlərin mənbəyi kimi. Məişət, geyim və ünsiyyətin estetikası. Təlim və sinifdən xaric işlərdə estetik tərbiyənin həyata keçirilməsi yolları.

VIII MÖVZU: FİZİKİ TƏRBIYƏNİN VƏZİFƏLƏRİ VƏ MƏZMUNU

Fiziki tərbiyə üzrə işlər. Fiziki kamillik, fiziki tərbiyə, fiziki inkişaf, fiziki mədəniyyət anlayışları və onların xarakteristikası. Fiziki tərbiyənin vəzifələri. Fiziki təmrinlərin formaları. Məktəblilərin müxtəlif bədən tərbiyəsi qruplarına ayrılması (əsas, hazırlıq, xüsusi) və onların xarakteristikası. Məktəbdə

fiziki tərbiyə işinin məzmunu. Fiziki tərbiyənin vasitələri, amilləri(gimnastika, oyun, turizm, idman; təbii amillər, bədən tərbiyə işləri, rejim) və onların xarakteristikası.

IX MÖVZU: İQTISADI, EKOLOJİ TƏRBIYƏ VƏ HÜQUQ TƏRBIYƏSİ

Ekoloji problemlərlə əlaqədar, ekoloji tərbiyəyə dair dövlət qanunları, hökumət sərəncamları. Ekoloji tərbiyənin elmi əsasları. Ekoloji tərbiyənin vəzifələri. Təlimdə ekoloji tərbiyə. Sınıfdən xaric məşğələlərdə ekoloji tərbiyə. Ekoloji tərbiyəyə dair müdrik kəlamlar.

İqtisadi tərbiyənin zəruriliyi, məzmunu, vəzifələri və mahiyyəti. İqtisadi tərbiyənin sistemi. Ayrı-ayrı fənlərin iqtisadi tərbiyə imkanları. İqtisadi tərbiyədə iqtisadiyyatla əlaqədar tədbirlərin əhəmiyyəti.

Hüquq anlayışı. Hüquq tərbiyəsinin məzmunu. Hüquq tərbiyəsinin vəzifələri. Hüquq tərbiyəsinin yolları. Hüquqla əlaqədar dövlət sənədlərinin öyrənilməsi. Ayrı-ayrı fənlərin imkanlarından istifadə edilməsi. Hüquq mühafizə orqanlarının iş xüsusiyyətləri. Hüquq mövzusunda foto-stendlərin tərtibi. «Gənc hüquqşünas» dərnəyinin təşkili. Hüquq tərbiyəsində beynəlxalq hüquq aktlarından istifadə. Hüquq tərbiyəsinin müvəffəqiyyətini təmin edən amillər.

X MÖVZU: TƏRBİYƏ PROSESİNİN TƏŞKİLİ FORMALARI

Tərbiyə işinin təşkili formalarının məqsəd və məzmunla bağlılığı. Tərbiyə prosesinin təşkilində iş formaları: **Fərdi iş formaları. Qrup iş formaları. Kollektiv iş formaları. Kütləvi iş formaları. Birləşmiş iş formaları. Səciyyəvi iş formaları.** İş formalarının təşkili metodikası.

Şagird kollektivində şəxsiyyətin tərbiyəsi. Tərbiyənin formaları tərbiyə prosesinin zahiri ifadəsi kimi. Hərtərəfli və ahəngdar inkişaf etmiş şəxsiyyətin əqli, əxlaqi, fiziki, estetik, əmək, sosial keyfiyyətləri tərbiyə prosesinin məzmunu kimi. Tərbiyə prosesinin fərdi, qrup (kollektiv) və kütləvi iş formaları. Tərbiyə prosesinin effektivliyinin onun təşkili formasından asılılığı. Tərbiyənin fərdi və kiçik qrup formalarının kütləvi formalardan üstünlüyü. Şagird kollektivinin yaranması və inkişafı. Şagird kollektivinin əlamətləri. Şagird kollektivi bir sistem kimi. Onun inkişaf mərhələləri. Şagird kollektivinin inkişafında ənənələr və perspektivlər. Şəxsiyyət və kollektiv arasında münasibətlərin geniş yayılmış modelləri.

XI MÖVZU: TƏRBİYƏNİN METODLARI VƏ ONLARIN TƏSNİFATI

Tərbiyə metodları. Tərbiyə metodlarının mahiyyəti. Tərbiyə metodları müəyyən keyfiyyətləri şagirdlərdə tərbiyə etmək məqsədilə onların şüuruna, iradəsinə, hisslərinə,

davranışına təsir göstərmək üçün nizama salınmış fəaliyyət kimi. Tərbiyə metodunun düzgün seçilməsi və düzgün tətbiqi pedaqoji peşəkarlığın mühün şərti kimi.

Tərbiyə metodlarının təsnifatına müasir baxış. Tərbiyə metodlarının təsnifatı: **Şüurun formalaşdırılmasına təsir göstərən metodlar:** İnandırma metodları(əxalqi söhbət, nəql, aydınlaşdırma, başa salma, müzakirə, mühazirə, disput, öyüd-nəsihət, nümunə və s.).

Fəaliyyətin təşkili metodları: Alışdırma metodları.(rejim, tələb, təmrin, yarış, tapşırıq, oyun, çalışmalar və s.).

Stimullaşdırma metodlar: Rəğbətləndirmə və cəzalandırma və onun növləri.

Tərbiyədə metod, üsul, tərz, yol, vasitə anlayışları.

Tərbiyə texnologiyaları.Tərbiyə etmək məharəti və texnologiyası. Yeni pedaqoji texnologiyalar. Tərbiyə işinə kompleks yanaşma. Tərbiyə prosesinin tamlığı ideyasının kompleks yanaşma vasitəsi ilə həyata keçirilməsi. Məqsəd, vəzifə, məzmun forma və metodların vəhdəti tərbiyəvi təsirliliyin kompleksliliyi kimi.

Tərbiyədə nəzarət, özünənəzarət, özünütəhlil və özünüqiymətləndirmə. Tərbiyənin tərzləri və vasitələri.

XII MÖVZU: SİNİFDƏNXARİC VƏ MƏKTƏBDƏNKƏNAR TƏRBIYƏ İŞİNİN SİSTEMİ. MƏKTƏBDƏ TƏRBIYƏ İŞİNİN PLANLAŞDIRILMASI

Sinifdənxaric işin mahiyyəti və məqsədi. Sinifdənxaric iş məktəbin apardığı təlim-tərbiyə işinin zəruri tərkib hissəsi kimi. Sinifdənxaric tərbiyə işinin sistemi. Sinifdənxaric tərbiyə işinin planlaşdırılması.Sinifdənxaric tərbiyə işlərində fərdi iş

formaları, qrup iş formaları, kollektiv iş formaları, birləşmiş iş formaları, səciyyəvi iş formaları.

Məktəbdənkənar tərbiyə işinin mahiyyəti və məqsədi. Məktəbdənkənar tərbiyə işi uşaqların asudə vaxtının səmərəli təşkilinin mühüm vasitəsi kimi. Məktəbdənkənar tərbiyə müəssisələrinin tipləri, təsnifatı, təyinatı. Sinifdən xaric tərbiyə işi ilə məktəbdənkənar tərbiyə işinin ümumi və fərqli cəhətləri. Sinifdən xaric və məktəbdənkənar tərbiyə işlərində təhsiləndirici, tərbiyəedici və inkişafətdirici funksiyanın yerinə yetirilməsi.

XIII MÖVZU: AİLƏDƏ TƏRBIYƏ İŞİ. TƏRBIYƏ İŞİNİN TƏŞKİLİNDƏ MƏKTƏBİN VALİDEYNLƏRLƏ BİRGƏ İŞİ. VALİDEYN KOMİTƏSİNİN İŞİNİN MƏZMUNU. MƏKTƏB AİLƏ VƏ İCTİMAİYYƏTİN ƏLBİR İŞİ.

Ailə tərbiyəsinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Ailədə tərbiyə. Ailənin tipləri. Ailə ilk tərbiyə ocağı kimi. Ailə haqqında sosioloqların tədqiqatları. Uşağın fəal həyat mövqeyinin formalaşmasında ailənin rolu. Ailənin funksiyaları. Uşaqların ailə tərbiyəsinə təsir göstərən müsbət və mənfi amillər. Müasir ailə tərbiyəsi praktikasında nəzərə çarpan üslublar: avtoritar, avtokratik, etinasız, demokratik.

Ailəyə pədaqoji kömək. Sınıf rəhbərinin ailə ilə birgə işi. Məktəblə ailənin əlaqə formaları.

Müəllim və valideynlər uşaqların əsas tərbiyəçiləridir. Tərbiyə işində müəllimlərlə valideynlərin əlbir işi. Valideynlərin məktəbin və ya uşaq bağçasının işinə cəlb edilməsi. Valideynlərlə işin formaları. Valideyn iclası. Valideyn

komitəsi. Valideyn universitetləri. Açıq qapı günləri. Valideynlər arasında aparılan pedaqoji təbliğat.

Şagirdlərin tərbiyəsində məktəb ailə və ictimaiyyətin əlbir işinin məzmunu və formaları.

XIV MÖVZU: MƏKTƏB UŞAQ VƏ GƏNCLƏR TƏŞKİLATININ İŞİNİN MƏZMUNU

Məktəb uşaq və gənclər təşkilatlarının tarixinə bir nəzər. Məktəb uşaq və gənclər təşkilatlarının işinin məzmunu. Məktəb uşaq və gənclər təşkilatı işinin planlaşdırılması. Məktəb uşaq və gənclər təşkilatının müəllimlərlə, sinif rəhbərləri ilə apardığı tərbiyəvi işin formaları.

XV MÖVZU: MƏKTƏBDƏ TƏRBIYƏ İŞLƏRİ ÜZRƏ TƏŞKİLATÇININ VƏ SİNİF RƏHBƏRİNİN İŞİNİN MƏZMUNU

Tərbiyə işləri üzrə təşkilatçının vəzifələri, işinin planlaşdırılması.

Sinif şagird kollektivinin təşkili və tərbiyəsi. Sinif rəhbərinin vəzifələri və işinin məzmunu. “Sinif saati”nin təşkili. Sinif rəhbərinin tərbiyəvi iş planı. Sinif rəhbərinin valideynlərlə apardığı işin məzmunu və formaları. Sinif rəhbərinin fənn müəllimlərilə apardığı işin məzmunu və formaları.

Məktəbdə tərbiyə işlərinin təşkilində kollegiallıq.

“PEDAQOGİKA” FƏNNİ ÜZRƏ TƏLƏBƏLƏRİN “SƏRBƏST İŞ” MÖVZULARININ YAZILMASINA DAİR METODİK MƏSLƏHƏT

Tələbələrin “Sərbəst iş” mövzuları üzərində işləməsi fənnin daha dərinlən mənimsənilməsinə kömək etdiyi kimi onların, tədqiqatçılıq bacarığını da inkişaf etdirir, elmə həvəsini artırır, müstəqil çalışmaq vərdişlərini möhkəmləndirir.

Ali məktəblərimizdə Bolonya prosesinin tətbiqi, təhsilin kredit sisteminə keçidi tələbələrin daha çox müstəqil çalışmasını tələb edir. Müstəqil çalışan, əməli fəaliyyət göstərən tələbə daha çox bilik qazanır və öyrənir.

Psixologiyadan məlumdur ki, insan bilik üzərində nə qədər hərtərəfli işləsə, ona müxtəlif cəhətlərdən yanaşsa, o bilik daha yaxşı və daha möhkəm mənimsənilir. Çünki, tələbə material üzərində müstəqil işləyərkən onu hərtərəfli təhlil edir, şüurunda eyni bir məsələyə bir neçə dəfə qayıtmalı olur, təhlil edir, ümumiləşdirmələr aparır. Bütün bunlar da qazanılmış biliyin praktik əhəmiyyət kəsb etməsinə kömək edir.

Müasir gənc mütəxəssis yüksək bilik və dünyagörüşə malik olmaqla bərabər, həm də tədqiqatçılıq qabiliyyətlərinə malik olmalı, müstəqil düşünməyi, müstəqil qərarlar çıxarmağı bacarmalıdır. Bunun üçün də indiki şəraitdə - təhsilin qlobal xarakter aldığı bir dövrdə tələbənin pedaqogika üzrə proqram materialına sahib olması minimum tələb hesab edilə bilər, geniş nəzəri bilik və dünyagörüşə sahib olmaq üçün isə daha çox pedaqoji biliklər əldə etməli, çox oxumalı,

əlavə və ilk mənbələrdən istifadə etməli və bilikləri müntəzəm olaraq genişləndirmək və tətbiq etmək lazımdır.

Bu baxımdan pedaqogika fənnini tədris edən müəllim tələbələrə müstəqil çalışmağı, daha çox düşünməyi məsləhət görməli, onların tənqidi və yaradıcı pedaqoji təfəkkürünü inkişaf etdirməlidir.

Təcrübələrdən məlum olur ki, tədris işi yüksək təşkil edilən ali məktəblərdə tələbələr elmi-tədqiqat işlərinə də böyük həvəs göstərir, “Sərbəst iş” üzərində də fəallıqla çalışırlar.

“Sərbəst iş” mövzuları tələbələr tərəfindən sərbəst şəkildə seçilir. Pedaqogika fənni müəlliminin təklifi ilə də tələbə mövzu götürüb üzərində işləyə bilər. “Sərbəst iş” tələbənin kiçik elmi tədqiqat işidir – deyə bilərik. Tələbə mühazirədən eşitdiklərini, seminar məşğələlərindən öyrəndiklərini, əlavə materiallardan mənimsədiklərindən istifadə edərək, sərbəst iş üzərində müstəqil olaraq yaradıcı fəaliyyət göstərir. Tələbənin sərbəst, müstəqil şəkildə çalışması bir tərəfdən proqram materialının nə dərəcədə mənimsədiyinin, o biri tərəfdən isə öz biliyini tətbiq etmək bacarığına malik olub-olmadığının göstəricisi hesab edilə bilər.

Ali məktəblərdə fənlərin tədrisi prosesində tələbələr müstəqil işləməyi, ilk mənbələrdən baş açmağı bacarmalıdırlar. Aparılan elmi-pedaqoji tədqiqatlardan məlum olur ki, ali məktəb tələbələri hər gün 5-6 saat müstəqil zehni işlə məşğul olmalı, mütaliə etməli, elmlə məşğul olmalı, araşdırmalar aparmalıdır.

Tələbə kitab və ya başqa material üzərində sərbəst çalışan vaxt oradakı faktlar, həqiqətlər artıq onun üçün tam aydın olur; o əldə etdiyi biliklərə möhkəm inanır. Belə bilik isə tədriscən əqidə və inama çevrilir. Buradan belə nəticə çıxarmaq olar ki, biz ali məktəb tələbələrini biliklər üzərində dərinlən,

sərbəst, müstəqil işləməyə sövq etməklə, eyni zamanda onlarda elmi dünyagörüş, yeni pedaqoji təfəkkür, tədqiqatçılıq və müstəqil çalışmaq bacarıq və qabiliyyətləri də formalaşdırmış oluruq. Tələbələrin öz üzərində müntəzəm və müstəqil işləmələri onlarda geniş dünyagörüş, əxlaqi keyfiyyətlər formalaşdırmaqla bərabər, həm də faydalı vərdislər yaradır.

Tələbələr “Sərbəst iş” üzərində işlərkən bir deyil, bir neçə mənbədən istifadə etməyi, xüsusilə ilk mənbələrdən, texnikadan, internet xidmətindən məlumatlar toplamağı öyrənməlidir. Təcrübə göstərir ki, orta məktəbi qurtaran şagirdlərin heç də hamısı sərbəst şəkildə elmi mənbələr üzərində, müxtəlif kitablar üzərində işləməyi bilmirlər. Ona görə də birinci kurs tələbələrinə fənn müəllimi tələbələrə müstəqil çalışmaq üçün, elmi mənbələrdən istifadə etmək üçün lazımı məsləhətlər verməli, tədris etdiyi mövzularla bağlı ədəbiyyat siyahısı verməli və onlardan istifadə yollarını da göstərməlidir. Düzgün məsləhətlər, tövsiyələr nəticəsində və tələbələrin müstəqil işləməsi sayəsində tədrisən yaradıcı fəaliyyət inkişaf edir və tələbələr müstəqil və sərbəst şəkildə mənbələr üzərində işləməyə alışırlar ki, bu da gələcəkdə onların elmi işlər, məqalələr yazmasına, buraxılış işləri üzərində daha yaxşı işləmələrinə kömək etmiş olur.

Tələbə mövzunu seçdikdən sonra fənn müəllimi ilə birlikdə plan və ədəbiyyat siyahısını müəyyənləşdirir, daha sonra mövzu ilə bağlı ədəbiyyat oxunur, təhlil edilir, qeydlər götürülür, çıxarışlar edilir, məntiqi nəticələr çıxarılır, ümumiləşdirmələr aparılır və yazıya alınır.

Sərbəst iş yaradıcı şəkildə yerinə yetirilməlidir. Kitabların, qəzet və jurnal məqalələrinin üzü köçürülməməli, müəlliflərin fikirləri olduğu kimi götürülməməlidir. Bütün mətnin başlıca məzmununu səciyyələndirən fikrin əsas

məqamları aşkarlanmalı, oxunan materiala, müəllifin fikirlərinə yaradıcı münasibət göstərilməli, ümumiləşmiş fikirlər, lakonik ifadələr yazılmalıdır.

Əlbəttə, hər hansı bir “Sərbəst iş” mövzusu girişlə başlayır, sonra mövzunun əsas hissəsi işlənir, sonda isə mövzuya nəticə vurulur, sonda istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı göstərilir.

Tamamlanmış “Sərbəst iş” fənn müəlliminə təhvil verilir. Müəllim onu oxuyur və qiymətləndirir.

Bunu da xüsusi olaraq qeyd edək ki, təklif olunan “Sərbəst iş” mövzularından tələbələr elmi iş, kurs işi, referat, yaxud hər hansı bir pedaqoji konfransda, Tələbə Elmi Cəmiyyətində məruzə mövzusu kimi də götürüb işləyə bilər.

PEDAQOGİKA ÜZRƏ “SƏRBƏST İŞ” MÖVZULARI

1. Pedaqogika elminin yaranması və əsas inkişaf dövrləri.
2. Pedaqogika elminin əsas anlayışları.
3. Pedaqogikanın mənbələri.
4. Pedaqogikanın tədqiqat metodları.
5. Pedaqogikanın başqa elmlərlə əlaqəsi.
6. Pedaqoji elmlər sistemi (Pedaqogikanın sahələri).
7. Pedaqogikada yaş dövrləri və uşaqların fərdi xüsusiyyətləri.
8. Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin quruluşu və prinsipləri.
9. Pedaqoji fəaliyyətin xüsusiyyətləri və müəllimin pedaqoji qabiliyyətləri.
10. Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsi haqqında müxtəlif xarici konsepsiyalar.
11. Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsinə təsir göstərən amillər.
12. Təhsil anlayışı, onun məqsədi, vəzifələri.
13. Təhsilin məzmununu əks etdirən mühüm pedaqoji sənədlər: Tədris planı, tədris proqramı, dərslik.
14. Təhsilin humanistləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsi.
15. Azərbaycanda təhsil sistemi və dövlətin təhsil siyasətinin prinsipləri
16. Tədris proqramlarının tipləri və tərtibinə verilən pedaqoji tələblər.

17. Dərslik və tərtibinə verilən pedaqoji tələblər.
18. Fənn Kurikulumları: mahiyyəti və məqsədi.
19. Məniməmə prosesinin pedaqoji-psixoloji əsasları.
20. Təlim prosesinin funksiyaları (vəzifələri).
21. Təhsilin formaları, növləri və təhsil sahələri.
22. Azərbaycan Respublikasında Ümumi Təhsilin Konsepsiyasının (Milli Kurikulum) mahiyyəti və məzmunu.
23. Milli Kurikulumun hazırlanması prinsipləri.
24. Təhsil standartları.
25. Təhsil sahəsində dövlət siyasətinin prinsipləri.
26. Azərbaycan ali təhsilində Bolonya prosesi.
27. Azərbaycan ali təhsilində kredit sisteminin tətbiqi
28. Azərbaycanda ali təhsilin quruluşu.
29. Təlimin prinsipləri və təsnifatı.
30. Təlimin təşkili formalarının tarixinə bir baxış.
31. Müasir dövrdə təlimin təşkili formaları.
32. Dərs təlimin əsas təşkil formasıdır.
33. Dərsin tipləri, mərhələləri və dərsə verilən pedaqoji tələblər.
34. Təlimin digər təşkili formaları (ev tapşırıqları, ekskursiyalar və s.).
35. Təlim metodlarının təsnifatı.
36. Yeni təlim texnologiyaları.
37. İnteraktiv və fəal təlim metodları.
38. Şagird nailiyyətlərinin monitorinqi və qiymətləndirilməsi.
39. Monitorinqi xarakterizə edən cəhətlər: diaqnostika, proqnozlaşdırma, korreksiya.
40. Şagirdlərin təlim fəaliyyətinə nəzarətin forma və metodları.

41. Şagirdlərin təlim müvəffəqiyyətinin qiymətləndirilməsinin forma və metodları.
42. Məktəbdə metodik işin təşkili formaları.
43. Tərbiyənin mahiyyəti, məqsədi və vəzifələri.
44. Müasir dövrdə tərbiyənin qanunları və qanuna uyğunluqları.
45. Tərbiyənin yaranması və inkişafı .
46. Orta əsr Qərb və Şərq tərbiyəsinin xarakterik xüsusiyyətləri.
47. Azərbaycan xalq pedaqogikasında tərbiyə məsələləri.
48. Tərbiyə prosesinə təsir edən amillər. Tərbiyəyə kompleks yanaşma.
49. Tərbiyənin pedaqoji prinsipləri.
50. Şagirdlərlə aparılan sinifdən xaric tərbiyəvi işlərin səciyyəvi xüsusiyyətləri.
51. Şəxsiyyətin inkişafı və tərbiyəsi haqqında klassik pedaqoqların fikirləri.
52. Şəxsiyyətin inkişafı haqqında biogenetik, sosiogenetik və biososial konsepsiya.
53. Kollektivin şagird şəxsiyyətinin formalaşmasına təsiri.
54. Ümumtəhsil məktəbində tərbiyənin əsas məzmunu,.
55. Tərbiyənin təşkili formaları.
56. Tərbiyənin metodları.
57. Məktəblilərin əxlaq tərbiyəsi.
58. Şagirdlərin mənəvi tərbiyəsinin həyata keçirilməsi.
59. Qloballaşma və məktəblilərin milli-mənəvi ruhda tərbiyəsi.
60. Məktəblilərin əqli tərbiyəsinin başlıca məqsəd və vəzifələri.
61. Məktəblilərin əmək tərbiyəsi.
62. Əmək tərbiyəsinin növləri və həyata keçirilməsi yolları.

63. Məktəbdə şagirdlərin peşəyönümü işinin təşkili xüsusiyyətləri.
64. Məktəblilərin estetik tərbiyəsinin həyata keçirilməsi
65. Məktəblilərin fiziki tərbiyəsi.
66. Bədən tərbiyəsi dərsləri fiziki tərbiyənin mühüm tərkib hissəsi kimi.
67. Şagirdlərin iqtisadi tərbiyəsi üzrə biliklərin formalaşdırılması.
68. Məktəbdə şagirdlərin iqtisadi tərbiyəsi üzrə müxtəlif tədbirlərin həyata keçirilməsi.
69. Məktəbdə ekoloji tərbiyə işlərinin aparılması.
70. Tərbiyə işlərinin təşkili ilə əlaqədar şagirdlərin yaş dərəcələrinin nəzərə alınması.
71. Tərbiyədə inandırma metodları
72. Tərbiyədə alışdırma metodları
73. Tərbiyə prosesində rəğbətləndirmə və cəzalandırma metodlarının tətbiqi metodikası.
74. Cəmiyyətimizdə müəllimlik peşəsi, müəllimin pədaqoji mərifəti və müəllimlik peşəsinə verilən pədaqoji tələblər.
75. Pədaqoji prosesdə müəllimin pədaqoji mərifəti və müəllimin pədaqoji qabiliyyətləri.
76. Müəllim – şagird münasibətlərinin pədaqoji əsasları.
77. Müəllim şagird münasibətlərinin formaları və müxtəlif yanaşmalar.
78. Pədaqoji fəaliyyətin səciyyəvi xüsusiyyətləri
79. Qloballaşma və təhsilin milli zəmin üzərində qurulması.
80. Qloballaşma və milli-mənəvi dəyərlərimiz.
81. Sınıf rəhbərinin fəaliyyətində tərbiyə işinin əsas istiqamətləri.

82. Sinif rəhbərinin müəllimlərlə, valideynlərlə apardığı işin məzmunu.
83. Sinif rəhbərinin “Sinif saati”.
84. Məktəbdə tərbiyə işləri üzrə təşkilatçı – sinifdən xaric və məktəbdənkənar tərbiyə işlərinin əsas təşkilatçısı və rəhbəridir.
85. Məktəbdə “Məktəbdə valideyn komitəsi” və “Valideyn universitetləri”nin fəaliyyəti.
86. Məktəbdə «Açıq qapı» günləri.
87. Valideynlərin pedaqoji cəhətdən maarifləndirilməsi yolları.
88. Şagird özünüidarə orqanlarının sinif rəhbərləri və fənn müəllimləri ilə qarşılıqlı fəaliyyəti.
89. Sinifdən xaric tərbiyə işlərinin əsas formaları
90. Tərbiyəvi söhbətlərin təşkili və aparılması .
91. Disputların və müzakirələrin təşkili və keçirilməsi .
92. Ekskursiyaların təşkili və keçirilməsi mərhələləri.
93. Məktəblilərin asudə vaxtının səmərəli təşkili yolları.
94. Məktəbdənkənar tərbiyə müəssisələrin təsnifatı, funksiyaları və fəaliyyətlərinin əsas məzmunu.
95. Məktəbdənkənar tərbiyə müəssisələrində şagirdlərin asudə vaxtının təşkili və onlarla aparılan tərbiyəvi işlərin məzmunu .
96. Görkəmli şəxsiyyətlərin, siyasi xadimlərin, filosof və pedaqoqların müəllimlik peşəsi, müəllim əməyi haqqında fikirləri.
97. Məktəbdə tərbiyə işlərinin müxtəlif planlaşdırılmasının forma və üsulları.
98. Məktəb kitabxanaçısının apardığı tərbiyə işinin məzmunu

99. Valideynlər arasında maarifləndirici tədbirlər, pedaqoji təbliğatın yolları
100. Məktəblilərin tərbiyəsində məktəb, ailə və ictimaiyyətin birgə işi.

İSTİFADƏ EDİLƏN VƏ MƏSLƏHƏT GÖRÜLƏN ƏDƏBİYYATIN

SİYAHISI

1. Heydər Əliyev. Müstəqil Azərbaycan Respublikası Gənclərinin birinci Forumunda nitq. “Azərbaycan” qəzeti, 1996, 6 fevral.
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Haqqında Qanunu. Bakı:Hüquq ədəbiyyatı, 2009.
3. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Milli Kurrikulumu. Bakı: 2009.
4. Azərbaycan Respublikasının Təhsil sahəsində İslahat Proqramı. Bakı: 1999.
5. Abbasov A., Paşayev T., Məmmədov Y. Azərbaycan tarixi və mədəniyyət abidələrinin məktəblilərə öyrədilməsinin metodikası. Bakı: 1996.
6. Abbasov Ə. Yeni kurikulumların səciyyəvi xüsusiyyətləri. “Kurikulum” jurnalı, 2008, № 1.
7. Abbasov A.N., Əlizadə H.Ə. Pedaqogika. Bakı: Renesans, 2000
8. Ağayev Ə. Ə. Pedaqogika. Bakı: Adiloğlu, 2006
9. Ağayev Ə.Ə. Azərbaycan ictimai-pedaqoji fikrində şəxsiyyətin formalaşması problemi. Bakı: Avrora, 2005.
10. Ağayev Ə.Ə. Məktəblilərdə vətəndaşlıq borcunun tərbiyə edilməsi. Bakı: Maarif, 1975.

11. Ağayev Ə.Ə. Məktəblilərin mənəvi tərbiyəsi günümüzün reallıqları baxımında. «Azərbaycan məktəbi» jurn. 2001, №5.
12. Ağayev Ə.Ə. Heydər Əliyev irsində vətəndaş tərbiyəsi məsələləri. “Azərbaycan məktəbi” jurn. 2005, № 3.
13. Ağayev Ə.Ə. Təlim prosesi: ənənə və müasirlik. Bakı: Adloğlu, 2006
14. Ağayev Ə.Ə. və başq. Sosial pedaqogika. Bakı: 2008.
15. Ağayev M.H. Təlim-tərbiyə prosesində Heydər Əliyev irsindən istifadə. (Metodik vəsait). Bakı: ADPU, 2009.
16. Abdullayev N., Məsimov N. Uşaqların ekoloji tərbiyəsi. Bakı: 1987.
17. Abdinova N.C. N.Tusinin tərbiyə qaydaları və təlim-tərbiyə prosesində ondan istifadə imkanları. Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu “Elmi əsərlər bülleteni”, 2003, № 10.
18. Axundov S., Həsənov A. Ailədə uşaqların əxlaq tərbiyəsi. Bakı: 1989.
19. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası(Milli Kurrikulum). “Kurrikulum” jurnalı, 2008 № 1.
20. Azərbaycan Respublikasında ümumi orta təhsilin dövlət standartları. Azərbaycanın təhsil siyasəti (1998-2004), I kitab. Bakı: Çarşıoğlu, 2005.
21. Azərbaycan Respublikası ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası. “Azərbaycan müəllimi” qəzeti, 28 iyul, 2006-cı il.
22. Bakıxanov A.A. Seçilmiş əsərləri. Bakı: 1984
23. Bektaş İ.H. F.Köçərlinin yaradıcılıq yolu. Bakı: 1986
24. Bədəlova Ə.S. Azərbaycan xalq pedaqogikası. Bakı: Müəllim, 2009

25. Dotsenko V. S. Uşaqlarla məktəbdənkənar iş. Bakı: 1973.
26. Eminova G. T. Şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında nümunənin rolu. AMİ-nin «Elmi Əsərlər» bülleteni, 2003, № 12.
27. Əhmədov H.M. XIX əsr Azərbaycan məktəbi. Bakı: Təhsil, 2006.
28. Əhmədov H.M. Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixi. Bakı: “Təhsil”, Elm, 2001.
29. Əhmədov H.M. Uşaqların tərbiyəsində valideynlərin şəxsi nümunəsi. Bakı: 1962.
30. Əhmədov H.H. Pedaqogika. (Eksperimental dərs vəsaiti). Bakı: ABU, 2006.
31. Əliyev P.B., Əhmədov H.H. Təhsil müəssisələrində tərbiyə işinin təşkili. Bakı: ABU, Təhsil, 2006.
32. Əliyev R.İ. Şəxsiyyət və onun formalaşmasının etnopsixoloji əsasları. Bakı: 2000.
33. Əliyev R.İ. Gənclərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyəsi. Bakı: Təhsil, 2006.
34. Əliyev İ.İ. Azərbaycan etnopedaqogikası. Bakı: Nurlan, 2010
35. Əliyev İ.Z., Cəfərov C.M. Avropada Bolonya prosesi və onun Azərbaycanda perspektivləri. Bakı: Ulu, 2009.
36. Əlizadə Ə. Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. Bakı : Pedaqogika, 2004.
37. Əlizadə Ə.Ə. Yeni pedaqoji təfəkkür. Bakı: Adiloğlu, 2001
38. Əlizadə H.Ə. Tərbiyənin demoqrafik problemləri. Bakı: 1993.
39. Əlizadə Ə.Ə., Əlizadə H.Ə. Pedaqoji psixologiya. (I və II kitab). Bakı: ADPU, 2010

40. Əlizadə H.Ə., Qasımova L.N, Əliyev B.H. Məktəbdə tərbiyə işinin metodikası. Bakı: BDU nəşriyyatı, 1990.
41. Əliyev Həməzə. Pedaqoji ustalığın əsasları(Dərs vəsaiti). Bakı: 1999.
42. Əliyev R. İ. Şəxsiyyət və onun formalaşmasının etnopsixoloji əsasları. Bakı: Araz, 2000.
43. Əliyev R.İ. Tərbiyə psixologiyası. Bakı: Nurlan, 2006.
44. Həşimov Ə.Ş. Pedaqogika kursunun tədrisində xalq hikmətlərindən istifadə. Bakı: 1991.
45. Həsənov A.M. Məktəbəqədər pedaqogika. Bakı: Nasir, 2000
46. Həsənov M.M., Bəhmənova C. İbtidai siniflərdə fəal və interaktiv metodlardan istifadənin nəzəri – praktik məsələləri (Metodik vəsait). Bakı, ADPU, 2009.
47. Həsənov O.Q. Diyarşünaslıq materiallarından dərslərdə istifadə edilməsi şagirdlərin mənəvi tərbiyəsinin vasitəsi kimi. N.Tusi adına ADPU-nun «Elmi əsərləri», Bakı, 1992.
48. Hüseynzadə R.L. Qədim və orta əsrlər dövründə Azərbaycanda tərbiyə, təhsil və pedaqoji fikir. Bakı: Nurlar, 2007.
49. Hüseynzadə R.L. Magistr dissertasiyası. Bakı: Nurlar, 2010.
50. Hüseynzadə R.L. Sınıf saati və onun təşkili metodikası. AMİ-nin “Elmi əsərləri”. 1999, № 7
51. Hüseynzadə R.L. Təhsilin humanistləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsi. Bakı: 1997.
52. Hüseynzadə R.L. Heydər Əliyev nümunəsi gənc nəslin tərbiyəsində ən mühüm nümunədir. Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun “Elmi əsərləri”. Xüsusi buraxılış. Bakı: 1998. .

53. Xacə Nəsirəddin Tusi. Əxlaqi Nasiri. Bakı: Elm, 1989.
54. Xəlilov V.C. Ümumtəhsil məktəblərində estetik tərbiyənin inkişafı yolları. Bakı: Maarif, 1991.
55. İlyasov M. Məktəbdə peşəyönümü işinin sistemi. Bakı: 1997.
56. İsayev İ.N., Rüstəmov F.A. M.V.Vidadinin , M.P.Vaqiifin, Q.B.Zakirin təlim-tərbiyə haqqında fikirləri. Bakı: ADPU-nun nəşri, 1994.
57. İnteraktiv Kurrikulum.: Mahiyyət və nümunələr. Bakı: Adiloğlu, 2005.
58. İnteqrativ Kurrikulum: Mahiyyət və nümunələr. Bakı: Adiloğlu, 2005.
59. Kərimov Y.Ş. Seçilmiş əsərləri. I-V cild. Bakı: Pedagogika, Kövsər, 2007-2010.
60. Kərimov Y.Ş. Pedaqoji nəzəriyyə və təcrübənin qarşılıqlı əlaqəsi//ARTPI-nin Elmi əsərləri, 2003, № 1.
61. Kərimov Y.Ş. Kurikulum islahatı təhsilimizin əsasıdır// İbtidai məktəb və məktəbəqədər tərbiyə. 2008, № 1.
62. Kərimov Y.Ş. Pedaqoji tədqiqat metodları. Bakı: Azərnəşr, 2009.
63. Kərimova Z.M. Asudə vaxtlarda şagirdlərin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsində diyarşünaslıq materiallarından istifadənin imkan və yolları. Metodik tövsiyə. Bakı: ADPU, 2003.
64. Kərimova Z.M. Heydər Əliyev müəllim nüfuzu haqqında. Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun “Elmi əsərləri”. Xüsusi buraxılış. Bakı: 1998.
65. Kurikulumların hazırlanması və tətbiqi məsələləri.(Metodik tövsiyə). Tərtib edənlər: Aydın Əhmədov, Ənvər Abbasov. Bakı: Kövsər, 2008.

66. Qaralov Z. İ. Tərbiyə: prinsiplər, məzmun, metodika. (3 cildə). Bakı: Pedaqogika, 2003.
67. Qasımova L.N., Mahmudova R.M. Pedaqogika. Bakı: BDU-nun nəşri, 2003.
68. Quliyev S.M. Məktəblilərin mənəvi tərbiyəsində ailə, məktəb və ictimaiyyətin birgə fəaliyyəti. Bakı: Maarif, 1987.
69. Quliyev S.M., Quliyeva M.A. Şərq mütəfəkkirlərinin əsərlərində ailədə övlad tərbiyəsi. Bakı: 2008.
70. Mahmudov M.C. Bolonya prosesi: Problemlər, perspektivlər, reallıqlar. Bakı: Elm və təhsil, 2010.
71. Musayev İ.V. Müəllimin və sinif rəhbərinin peşə fəaliyyətinin xüsusiyyətləri. Bakı: 1996.
72. Musayev İ.V. Şagird şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafına fiziki tərbiyə prosesinin təsiri. Bakı: Maarif, 1993.
73. Mərdanov M.C. Azərbaycan təhsili yeni inkişaf mərhələsində. Bakı: Çarşıoğlu, 2009.
74. Mərdanav M.C. Azərbaycan təhsil sistemi: real vəziyyət, problemlər və islahat istiqamətləri. Bakı: Təhsil, 2005.
75. Mərdanav M.C. Davamlı inkişaf və təhsil. Bakı: Çarşıoğlu, 2007.
76. Mərdanov M.C., Ə.Q.Quliyev. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Rəmzləri. Bakı: Çarşıoğlu, 2001.
77. Mərdanov M.C., Ə.Q.Quliyev. Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı: Təhsil, 2002.
78. Məhəmməd Tağı Sidqi. Əsərləri. Toplayanı, tərtib edəni Azərbaycan MEA-nın həqiqi üzvü İ.Ə.Həbibbəyli. Bakı: 2004.
79. Məmmədov F.M., Ələsgərova F.M. Pedaqogikadan məsələ və suallar. Bakı: Maarif, 1993.

80. Mehrabov A.O. və b. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı: 2006.
81. Mehrabov A.O. Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri. Bakı: Mütərcim, 2007.
82. Mehrabov A.O. Şagird intellektinin inkişafı. Bakı: 2006.
83. Mehrabov A.O. Müasir təhsilin konseptual problemləri. Bakı: Mütərcim, 2010
84. Mehrabov A.O. , Cavadov İ.A. Ümumtəhsil məktəblərində monitoring və qiymətləndirmə . Bakı: Mütərcim, 2007.
85. Mehrabov A.O., Abbasov Ə. Ümumi təhsilin məzmun islahatları: real standartlara doğru// Azərbaycan məktəbi, 2005 № 4.
86. Mehrabov A.O., Əliyev R.İ. Qloballaşma, millilik və təhsil siyasəti// Təhsil, mədəniyyət, incəsənət, 2006 № 3-4.
87. Mehrabov A. O. Azərbaycan təhsil sisteminin müasir problemləri. Bakı: Mütərcim, 2007.
88. Mehrabov A.O. Layihələr metodu: mahiyyəti və tətbiqi xüsusiyyətləri// Azərbaycan məktəbi , 2007, № 3
89. Mollayeva E.Ə. Təlim prosesində şagirdlərin gender tərbiyəsinin imkan və vasitələri (Metodik tövsiyə). Bakı: Müəllim, 2009.
90. Mollayeva E.Ə. Azərbaycan xalq pedaqogikasında gender bərabərliyinə münasibət. (Metodik vəsait).Bakı: ADPU , 2010
91. Naxçıvanlı A.H. Heydər Əliyevin siyasi və mənəvi dəyərlərinin sinergetik konsepsiyası. Bakı: 2005.
92. Naxçıvanlı A.H., Qasımova Y. Gender təhsilinin interaktiv metodikası. Bakı: 2008.

93. Nəzərov A.M. Məmmədov R.Ə. Pedaqoji ustalıq. Bakı: Müəllim, 2008.
94. Nəvvab M.M. Nəsihətnamə. Bakı: 1987.
95. Paşayev Ə. X. , Rüstəmov F. A. Pedagogika. Bakı: Nurlan, 2010.
96. Rüstəmov F. A., Dadaşova T.Y. Ali məktəb pedagogikası. Bakı: Nurlan, 2007.
97. Rüstəmov F.A. Şərqdə pedagogika tarixi. Bakı: Nasir, 2002.
98. Rüstəmov F. A. Pedagogika tarixi. Bakı: Nurlan, 2006.
99. Rüstəmov F.A., Y.T.Rzayeva, T.M.Hüseynova, T.Ə.Vahabova. Pedagogikadan kurs və buraxılış işlərinə dair metodik göstəriş. Bakı: ADPU, 2007.
100. Rüstəmov F.A. Pedaqoji oçerklər. Sələflərim və müasirlərim. Bakı: Nurlan, 2010

Nəşriyyatın direktoru:	Hüseyn Hacıyev
Texniki redaktor:	Raya Əliyeva
Dizayn:	Müşfiq Hacıyev
Cildçi:	Azad Həməzəyev
Operator:	Şəfiqə Abbasova
Montajçı:	Elmira İsmayılova

Çapa imzalanmış 3.12.2010-cu il
Kağız formatı 60x84 ¹/₁₆, çap vərəqi 5
Sifariş 244, sayı 200, qiyməti sərbəst
ADPU-nun mətbəəsi
Bakı, Ü.Hacıbəyov küçəsi, 34
Tel: 493-74-10